

«ЛіМ»-акцэнт

Пераемнасць. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў воінаў і ветэранаў Узброеных Сіл і ўсіх суайчыннікаў з Днём абаронаў Айчыны і Узброеных Сіл. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што гэтае свята стала сімвалам пераемнасці гераізму і подзвігу воінаў многім пакаленням. «У гэты дзень мы ўспамінаем і дзякуем афіцэрам і салдатам Вялікай Айчыннай вайны, якія са зброяй у руках абаранялі родную зямлю, аддаўшы даніну павагі ветэранам Узброеных Сіл і воінам-афганцам, якія з гонарам і годнасцю выканалі свой воінскі і інтэрнацыянальны абавязак», — гаворыцца ў віншаванні. «Сёння слаўныя ратныя традыцыі прадаўжае кожны, хто ў наш неспакойны час па закліку сэрца выбірае высакародную прафесію службы Айчыне, кожны, хто гатовы стаць на абарону міру і незалежнасці Беларусі. Вы — прыклад сапраўднага патрыятызму, смеласці і доблесці», — канстатаваў Прэзідэнт.

Пам'яць. У Беларусі не дапусціць спроб перапісаць гісторыю і забраць Перамогу савецкага народа, адзначыў Прэзідэнт Беларусі падчас цырымоніі ўручэння дзяржаўных узнагарод і сцяга пракуратуры ў Беларускаму дзяржаўнаму музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што невяпадкова для правядзення ўрачыстай цырымоніі была выбрана Зала Перамогі — сімвал беларускай дзяржаўнасці. «Тут усё нагадвае аб тым, якой цаной мы захавалі сябе як народ, сваё права жыць на гэтай зямлі і адбудоўваць нашу дзяржаву, — зазначыў Аляксандр Лукашэнка. — Здавалася б, паміць аб тых страшных, параўнальна нядаўніх падзеях зусім свежая. Бо сведкі зверстваў фашыстаў яшчэ сярод нас. І яна, гэтая ўсенародная паміць, павінна была б астудзіць запал асобных палітыкаў і дзеячаў. Але што мы бачым? Колькасць і маштабы выклікаў і пагроз не змяняюцца. У выніку міжнацыянальных і ўнутрынацыянальных войнаў прадаўжаюць гінуць людзі, прыгтым масава», — падкрэсліў Кіраўнік дзяржавы.

Віншаванні. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага мастака Беларусі Івана Міско з 90-годдзем. «Ваш унікальны талент, выключнае майстэрства і самаадданне служэнне справе жыцця заслужваюць павагі і слоў шчырай удзячнасці, — адзначыў Кіраўнік дзяржавы. — Вы як адзін з заснавальнікаў найлепшых традыцый нацыянальнай школы манументальнага мастацтва ўнеслі вялікі ўклад у захаванне, развіццё і папулярызаванне беларускай культуры». Аляксандр Лукашэнка выказаў упэўненасць, што творчасць Івана Міско яшчэ доўгі час будзе запрацаваная, а самаадданасць Радзіме стане прыкладам для маладога пакалення.

• Аляксандр Лукашэнка павіншаваў з юбілеем народную артыстку Расійскай Федэрацыі Веру Алентаву. «Ваша прафесійная дзейнасць з'яўляецца прыкладам нястомнага служэння мастацтва. Прыроднае абяцанне, артыстызм і выключнае акцёрскае майстэрства знайшлі сваё адлюстраванне ў дзясятках цудоўна выкананых роляў, прывнеслі вам прызнанне і поспех». Прэзідэнт жадаў, каб работы Веры Алентавай і ў далейшым дарылі публіцы радасць і натхненне, садзейнічалі ўмацаванню культурных сувязей паміж народамі Беларусі і Расіі.

• Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага артыста Расійскай Федэрацыі Мікалая Растаргуева з 65-годдзем. «Вялікі талент, непаўторная манера выканання і дзіўная ўнутраная энергія далі вам магчымасць дасягнуць прафесійных вышынь, заваяваць шырую любоў публікі, — адзначана ў віншаванні. — Ваша творчасць блізкая і зразумелая слухачам розных пакаленняў. Яна займае асаблівае месца на эстрадзе, дорыць пазітыўныя эмоцыі і пакідае незабыўнае ўражанне». «Няхай ваша плённая дзейнасць і ў далейшым прыносіць людзям радасць, садзейнічае ўмацаванню супрацоўніцтва ў сферы культуры паміж нашымі краінамі», — жадаў Аляксандр Лукашэнка.

Стартуп. Стартуваў прыем работ на рэспубліканскі літаратурны стартуп LitUP, арганізаваны Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Асноўная мэта праекта — пошук, падтрымка і прасоўванне новых перспектывных аўтараў і праектаў. Асабліваець стартупу ў тым, што ўдзел у ім могуць узяць як вядомыя аўтары, так і пачаткоўцы. У адрозненне ад іншых творчых конкурсаў, членамі журы будуць не вядомыя літаратары, а кіраўнікі вядучых айчынных дзяржаўных выдавецтваў. Работы на першы этап конкурсу (намінацыі: «Паэзія», «Проза», «Дзіцячая літаратура», «Літаратура для падлеткаў», «Нон-фікшн») можна дасылаць да 2 сакавіка на e-mail projects.zviazda@gmail.com або на адрас: Мінск, вул. Фрунз, 5, Саюз пісьменнікаў Беларусі. Пераможцы атрымаюць прыярытэтнае права на выхад у свет сваёй кнігі ў выдавецтва Беларусі. Найлепшыя праекты будуць прэзентаваны 26 сакавіка падчас XXXIX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу.

Традыцыі. Свята «Купалле» ў Год гістарычнай памяці спалучыць традыцыі і сучаснасць, зазначыў намеснік прэм'ер-міністра Ігар Петрышэнка на пасяджэнні арганізацыйнага камітэта па падрыхтоўцы і правядзенні «Купалля» («Александрыя збірае сям'ю»). «Тэматыка мерапрыемстваў, пляцовак і галоўнага канцэрта павінна быць звязана з захаваннем памяці аб развіцці і станаўленні краіны ў цэлым, так і асобных населеных пунктаў, арганізацыі, унёску жыхароў краіны ў гэты працэс», — падкрэсліў Ігар Петрышэнка. Сёлетняе свята плануецца правесці таксама 9 ліпеня.

Прэм'ера. Документалісты тэлеканала «Беларусь 3» да 75-годдзя народнага артыста Беларусі Міхаіла Фінберга прадставяць фільм «Імпровізацыя», паведамляе БелТА. Аўтары новай дакументальнай кінастужкі разам з сябрамі і калегамі, аднакурснікамі і вучнямі Міхаіла Фінберга ўспомняць ключавыя этапы жыцця мэтра беларускай музыкі. Прэм'ерны паказ адбудзецца заўтра ў 21.05. Адрэзу пасля яго глядачоў чакае тэлеверсія канцэрта-прывячэння Міхаілу Фінбергу «Асоба і аркестр» да 75-годдзя дырыжора і 35-годдзя Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра.

Агляд афіцыйных падзей ад Раісы МАРЧУК

Курс — на нацыянальнае адзінства

Набліжаецца рэспубліканскі рэфэрэндум аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь. Рашэнне, якое прыме народ, вызначыць палітычную будучыню Беларусі на шмат гадоў наперад.

Прыняцце прапанаваных змяненняў адкрые дарогу да далейшай рэформы дзяржаўнага кіравання з пераазначэннем паўнамоцтваў, якія цяпер належаць выключна Прэзідэнту Рэспублікі Беларусь. Частка гэтых паўнамоцтваў перадаецца Парламенту і Усебеларускаму народнаму сходу. Улада будзе змяняцца, але нязменна застаецца сацыяльная арыентацыя дзяржавы, працягнецца курс на ўмацаванне суверэнітэту і нацыянальнага адзінства. У новай рэдакцыі Канстытуцыі прапісаны дадатковыя гарантыі палітычнай стабільнасці ў краіне.

Не менш важнымі з'яўляюцца новаўвядзенні, якія датычаць патрыятычнага выхавання грамадзян рэспублікі.

Чакаецца, што падтрымка з боку выбаршчыкаў пакама прапаўняць паслужыць ветома даяву да дзеючай улады. Выбраныя лідары, а не вулічныя прагэстныя стыхія, маюць права выступаць канструктарам рэформ, якія выносяцца на ўсенароднае абмеркаванне.

Чым бліжэй да галасавання, тым часцей чуюцца галасы беларускіх апазіцыянераў, якія ўцяклі ў Еўрасаюз і маюць намер сарваць рэфэрэндум. Еўрапейскія ўрады адкрыта фінансуюць беларускую апазіцыю, называючы вылучаныя сродкі «падтрымкай грамадзянскай супольнасці». У якасці адпрацоўкі за атрымання гранты гучаць заклікі псаваць бюлетні, каб выбарчая камісія прызнала іх несапраўднымі, альбо байкацываць рэфэрэндум.

Паўтара гады, якія прайшлі са жніўня 2020-га, дазволілі цвяроза зірнуць на рэальнасць, разабрацца, хто — сябар, а хто — вораг.

Мы шчыра спадзяёмся, што беларусы зробяць разумныя, сумленныя высновы і падтрымаюць прапановы Канстытуцыйнай камісіі, вынесеныя на рэфэрэндум.

Будучыня Беларусі — у нашых руках!

Саюз пісьменнікаў Беларусі

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

У творчую скарбонку

Традыцыйнае свята «Мой свет — кніга» прайшло ў Брэсцкай гарадской бібліятэцы імя А. С. Пушкіна. Супрацоўнікам школьных бібліятэк горада былі прэзентаваны 30 выданняў з бібліятэкі Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ, якія пабачылі свет летась. Сярод іх — альманахі, калектывныя зборнікі, аўтарскія кнігі.

Абсалютным рэкардсменам па колькасці выданняў стаў Анатоль Бярнацкі. Былі прадстаўлены 12 яго кніг, якія пабачылі свет у беларускіх і расійскіх выдавецтвах.

Сярод мінулагадніх выданняў яракай падзей сталі тры зборнікі вершаў: дэбютная кніга Алёны Папко «Мой сад», зборнікі Галіны Бабарыкі «Матывы Моўсты» і Таццяны Шульгі «Три времени года». Парадаваў новай кнігай «Форс мажор» паэт-сатырык Віктар Рэчыц.

Незвычайным, але вельмі важным напярэдадні Года гістарычнай памяці стала выданне кнігі «Учитель, перед именем твоим позволь

смирненно преклонить колени...» — да 55-годдзя сярэдняй школы № 3 г. Лунінца. Укладальнай выступіла Таццяна Канапацкая. На прыкладзе гісторыі адной школы чытач змог прасачыць лёсы землякаў. Вялікія дарогі пачыналіся ад роднага парога, і ўсё, што было закладзена настаўнікамі — любоў да радзімы, працавітасць, сумленнасць, — перадаецца з пакалення ў пакаленне.

Пра непарушную сувязь з мінулым раскажаў Аляксандр Валковіч, прэзентуючы чатыры мінулагаднія нумары альманаха «Астрамечаўскі рукапіс».

У чытачоў была магчымасць пазнаёміцца з некаторымі пісьменнікамі не толькі віртуальна. Так, Святлана Сцепанчук прыхлала на прэзентацыю з Івацэвічаў, каб раскажаць, што натхняе яе на творчасць, і распавесці пра новую кнігу паэзіі і прозы «Зірну на неба». А пісьменніца Ірына Морых заінтрыгавала чытачоў, працягваючы ўрываць са сваёй новай фантастычнай апавесці для падлеткаў «Замок Фаунтлей и дом Шаркуны».

На працягу года новыя выданні яшчэ не раз будуць прэзентаваны ў межах розных мерапрыемстваў.

Шцець кніг з «берасцейскай палічкі» будуць вылучаны сёлета Брэсцкім абласным аддзяленнем СПБ на Нацыянальную літаратурную прэмію.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

стасункі

Вехі супрацоўніцтва

Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа і Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом «Звязда» падпісалі пагадненне аб супрацоўніцтве ў галіне літаратуры і кнігавядання, абмене досведам у творчай дзейнасці, садзейнічэнні ў рэалізацыі сумесных праектаў у сферы кнігавядання, прэзентацыйнай і інфармацыйнай дзейнасці.

Фота Кастуся Дробова.

Дырэктар музея Якуба Коласа Ірына Маіцэ.

Цесныя стасункі паміж дзвюма ўстановамі наладжаны ўжо даўно. На працягу апошніх гадоў рэалізаваны не адзін сумесны праект, праведзена шмат мерапрыемстваў, аднак цяпер гэта будзе замацавана і дакументальна. Пагадненне прадугледжвае аказанне кансультацыйнай і метадычнай дапамогі, арганізацыю і ўдзел у канферэнцыях, семінарах, круглых сталах, прэзентацыях, а таксама абмен апублікаванымі матэрыяламі і выданне сумесных літаратурных прац, кніг.

На найбліжэйшы час у музеі ўжо запланавана правядзенне прэзентацыі новых кніг, што ўбачылі свет у Выдавецкім доме «Звязда», а з навінамі літаратурна-мемарыяльнай установы можна будзе азнаёміцца на старонках штотыднёвіка «ЛіМ».

Алесь ЦІМАФЕЕЎ

імпрэзы

Патрыятычны хлапечнік

Некаторыя юнакі трохі насцярожана ставяцца да службы ў арміі. Да Дня абаронаў Айчыны і Узброеных Сіл супрацоўнікі Бярэзінскай раённай бібліятэкі сабралі старшакласнікаў СШ № 3 на патрыятычны хлапечнік «Сёння школьнік — заўтра салдат».

Падчас арт-рэва па кнізе Юрыя Палакова «100 дзён да загада» былі па-мастацку адлюстраваны ўражанні-адчуванні-перажыванні героя кнігі: ад атрымання навабранцам позы ў ваенкама да салдацкіх будняў. З далучэннем навучанцаў ажылі ўражальныя эпізоды-моманты першага стрэльбішча, прсыякі, салдацкага жыцця... Аповеды былі ўдала разбаўлены армейскім гумарам, салдацкімі пісьмамі. Прагучалі шчырыя прызнанні пра карысць службы ў арміі, пра тое, што хлопцы віртуальна дадому пасталельмі, сур'ёзнымі, падрыхтаванымі да жыцця, бо армія — месца, дзе нараджаецца мужчына, грамадзянін.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ

юбілей

Сузор'е Івана Міско

Заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, народны мастак Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Іван Міско адзначаў юбілей — 90 гадоў. Павіншавалі скульптара ва ўрачыстай зале Мінскай ратушы. Сярод гасцей былі не толькі людзі мастацтва. Наведаў сустрэчу і Алег Навіцкі. Цяпер касманаўт і скульптар распрацоўваюць сумесны арт-праект: прэм'ера экспазіцыі плануецца ў красавіку.

Нарадзіўся Іван Якімавіч у 1932 годзе ў вёсцы Чамяры Слонімскага раёна Гродзенскай вобласці. Быць мастаком — адзіны шлях, які бачыўся яму ў юнацтве. Паступіў у мастацкае вучылішча ў Мінску (цяпер Мінскі дзяржаўны мастацкі каледж імя А. К. Глебава), аднак з першага курса пайшоў у армію. Служыў у Забайкаллі, дзе не расставіўся з жывапісам: маляваў партрэты для гарнізоннага клуба, афармляў насценгазеты. Завочна скончыў вучылішча пры Усесаюзным доме мастацкай творчасці імя Н. К. Крупскай у Маскве. Калі адслужыў, прадоўжыў вучобу ў Мінску. Адметна, што, паступіўшы на аддзяленне жывапісу, скончыў скульптурнае аддзяленне.

Пачаткам творчай біяграфіі стала дыпломная кампазіцыя «Юнацтва». У 1957 годзе Іван Міско скончыў вучылішча, потым Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут. Касманаўтыка і яе героі — галоўная тэма твораў Івана Якімавіча. Малады скульптар захапіўся ёй у год, калі не стала Юрыя Гагарына. З таго часу ён стварыў спраўдзёную галерэю скульптурных партрэтаў прадстаўнікоў гэтай прафесіі. Сярод іх — многія касманаўты былога Савецкага Саюза, а таксама беларусы Уладзімір Кавалёнак, Пётр Клімук і Алег Навіцкі.

праекты

Калекцыя «Мова»

Да Міжнароднага дня роднай мовы ў Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася выстаўка «Гадзіна мовы». Экспазіцыю прэзентавалі галоўная кніжніца краіны і Мінскі гадзіннікавы завод.

На выстаўцы ўпершыню прадстаўлена сем мадэляў гадзіннікаў лімітаванай калекцыі «Мова», выпушчаных у 2019—2022 гадах. Апошнія рэлізы калекцыі прысвечаны народнаму паэту Беларусі Пімену Панчанку да 105-годдзя з дня яго нараджэння. За аснову дызайну быў узяты першы зборнік вершаў паэта — «Урэннасьць» (1938), у якім усхваляецца характэрна і багацце роднай зямлі.

Імя Пімена Панчанкі, паэта і публіцыста, крытыка і перакладчыка, добра вядома прыхільнікам айчынай літаратуры. Галоўнае ў яго творчай спадчыне — вершы, дзе выказваюцца думкі і надзеі эпохі, вершы, дзе адлюстроўваецца багатая гама

чалавечых пачуццяў. Яго паэзія, непаўторная і глыбока нацыянальная, назаўжды ўвайшла ў залаты фонд беларускай літаратуры мінулага стагоддзя.

На адкрыцці выстаўкі прысутнічалі ўнучка Пімена Панчанкі — Кацярына Панчанка, дызайнеры і аўтары калекцыі «Мова» з Мінскага гадзіннікавага завода.

Міра ІУКОВІЧ

да ведама

Лірычны чацвер

Камерна і па-хатняму цёпла прайшла літаратурная сустрэча ў сталічнай бібліятэцы № 7. Паэты чыталі вершы, дзяліліся ўспамінамі, адказвалі на пытанні. Некаторыя прэзентавалі кнігі.

Так, Вольга Сакалова прадставіла новую кнігу «Стаю на споведзі». Тэма, да якой звярнулася паэтэса, выклікала жывую цікавасць у слухачоў.

Ірына Тулупава пазнаёміла з новай кнігай «Шукаю і знаходжу» ды падзялілася творчымі планами. Добрая паэзія, жыццёвы аптымізм, шырокая арудыцыя Ірыны Зігмундаўны далучылі да кола прыхільнікаў яе таленту і слухачую аўдыторыю.

А Дзмітрый Дземідовіч з першых хвілін свайго выступлення пераклачыў залу на гумарыстычную хвалю. Пароды з новай кнігі «Паміж намі кажучы» на творы прысутных паэтаў ажывілі імпрэзу.

Падтрымаў тэму добра знаёмы слухачам пісьменнік Анатоль Зкаў. Вершы, мініяцюры і лірычныя адступленні прыйшліся даспадобе слухачам і калегам па творчым цэху.

Новыя вершы прагучалі ў аўтарскім выкананні Алеся Свечнікавай, Аліны Легаставай і Іны Фралавай.

Ганна СТАРАДУБ

Фота Кастуся Дробава.

Іван Міско.

Пазірвалі Івану Міско і многія ўдзельнікі інтэрнацыянальных экіпажаў.

Значным у творчасці майстра стаў мемурыял у гонар маці-патрыёткі ў Жоўзіне, створаны ў саўтарстве са скульптарамі Мікалаем Рыванковым, Андрэем Заспіцкім і архітэктарам Алегам Трафімчуком. Тым жа творчым калектывам быў створаны помнік рускаму пісьменніку Максіму Горькаму ў Цэнтральным дзіцячым парку ў Мінску.

І сёння Іван Якімавіч увесё свой час, нават выхадныя, праводзіць у майстэрні. «Баюся, што не паспею зрабіць усё, што задумаў. А ідэі у мяне яшчэ вельмі шмат», — гаворыць народны мастак.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Прызямліліся канікулы

Менавіта так называлася тэатральна-паэтычная праграма, якая ладзілася ў межах аднайменнага сумеснага праекта Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і Магілёўскай дзіцячай школы мастацтваў № 1.

Пастаноўка рэалізавана кіраўніком узорнай тэатральнай студыі «У кропку!», загадчыкам тэатральнага аддзялення Магілёўскай дзіцячай школы мастацтваў № 1, членам СІБ Вольгай Явіловай на вершы магілёўскай дзіцячай паэтэсы Жанны Міус.

Праграма уяўляе сабой паэтычны паўгадзінны спектакль на тэму сям'і і школьнага жыцця. Персанажы лёгка пазнаюцца: бацька, які заўсёды спяшаецца на працу і дзелавыя сустрачкі; строгая і адказная маці, якая кожны вечар правярае, ці вывучаны ўрок; гарэзлівыя дачкі, якія і ўборы з матчынага адзення лялькам сшыюць; і борчык прыгатуецца, і шпалеры размаляюць; варкатлівая котка Марсіела Пусеўна і інш.

Спектакль будзе дэманстравацца ў школах і бібліятэках Магілёва. Прэм'ера адбылася напрыканцы мінулага года ў СІБ № 25 для вучняў і іх бацькоў. На паказе прысутнічала аўтар вершаў спектакля Жанна Міус. Ахвотныя змаглі набыць кнігі з аўтарграфам аўтара.

Святлана КАЗЕКА

конкурсы

Шчыра і пранікнёна

Паэтычныя конкурсы, падчас якіх самі аўтары чытаюць уласныя вершы, сталі ўжо добрай традыцыяй у Маскоўскім раёне г. Мінска.

Гэтым разам раённы конкурс чытальнікаў «Сэрцам роднага слова краніся» праводзіўся ў межах Года гістарычнай памяці і Міжнароднага дня роднай мовы. Пяты раз яго прымала сталічная гімназія № 174.

У намінацыі «Уласныя вершы» было прадстаўлена шмат маладых талентаў у розных узроставых катэгорыях. Іх творы закралі слухачоў шчырай і пранікнёнай любоўю да Радзімы, роднай мовы, прыроды. Важнымі этычнымі паняццямі для хлопчыкаў і дзяўчынак застаюцца ідэі добра, справядлівасці, любові. Самы юны ўдзельнік — вучань І класа сярэдняй школы № 206 Глеб Фархутзінаў выступіў з вершам «Калі стану пісьменнікам...»

Журы ў складзе настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры з розных устаноў адукацыі раёна, супрацоўнікаў бібліятэк, педагогаў па сцэнічным маўленні вызначыла найлепшых аўтараў. Імі сталі Ульяна Жамоздзік (СІБ № 67), Дар'я Раманькова (гімназія № 61), Барвара Кашэўская (СІБ № 204), Валерыя Свірыдава (гімназія № 174).

Ганна КАЗЛОВА

«ЛІМ»-люстэрка

Эксклюзіўны канцэрт з удзелам руска-швейцарскага кампазітара, арфіста і педагога Аляксандра Валдачова адбудзецца 9 сакавіка ў Белдзяржфілармоніі. Разам са струнным аркестрам «Метамарфоза» пад кіраўніцтвам Паўла Любамудрава яны выканаюць канцэрт для арфы і струнных, опус 267 Алана Хаванеса, два танцы для арфы і струннага аркестра (свяшчэнны і свецкі) Клода Дэбюсі, «Зорныя войны» Джона Уільямса, папуры з музыкі Мікаэла Тарывердзіева, Альфрэда Шнітке, Ісаака Шварца. Канцэрт будзе адзначаны прэм'ерай: у выкананні аркестра «Метамарфоза» прагучыць сюіта для струнных «Пелеас і Мелізанда» беларускага кампазітара Аляксандра Літвіноўскага. «Такія разнастайнасць выкананых твораў дае магчымасць адчуць чаруйніцтва старажытнага музычнага інструмента і ацаніць усю гармонію і вытанчанасць гукаў арфы», — падкрэслілі ў філармоніі.

Традыцыйнае малдаўскае свята сустрэчы вясны Мэрцышор адзначае 1 сакавіка ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, паведамляе БелТА. Запланаваны выступленні вакальнай малдаўскай групы «Плай», дзіцячай танцавальнай групы «Луме», сольных выканаўцаў і прадстаўнікоў малдаўскай дыяспары. Акрамя таго, пройдзе дэгустацыя нацыянальных малдаўскіх страў і майстар-клас па выбабе сімвала вясны — мэрцышоркі. Будзе працаваць і тэматычная фотазона. Падчас святочнай праграмы таксама будзе арганізавана выстаўка тканых дываноў, вышываных ручнікоў і нацыянальных убораў малдаван. Свята дае старт сумеснаму праекту музея і Рэспубліканскага цэнтра нацыянальных культур «Пад адзіным небам Беларусі», прымеркаванаму да Года гістарычнай памяці. Як адзначылі ў музеі, наведвальнікі будуць знаёміцца з культурай розных нацыянальнасцей. Мерапрыемства ладзіцца пры ўдзеле Рэспубліканскай грамадскай арганізацыі «Таварыства малдаван» і Пасольства Малдовы ў Беларусі.

Скульптура «Канёк-Іарбунок» у гонар 100-годдзя легендарнага спектакля Тэатра юных гледачоў імя Аляксандра Бранцава адкрыта перад будынкам самага знакамітага дзіцячага тэатра Расіі. Гэтая акцыя пачала шэраг святочных падзей, якімі пецярбургскі тэатр адзначае свой векавы юбілей. Як піша «ИТАР-ТАСС», кампазіцыю па заказе тэатра стварыў мастак Рыгор Патоцкі, заснавальнік і прэзідэнт Міжнароднай акадэміі дабрны. Яго бронзавая скульптура «Дзьмухавец» была ўстаноўлена перад будынкам ТЮГа ў верасні мінулага года на адкрыцці 100-гадовага сезона. Пастаноўка «Канёк-Іарбунок» — візітка тэатра, якая, між іншым, перажыла сем аднаўленняў. Менавіта ён 23 лютага 1922 года адкрыўся Тэатр юных гледачоў.

Міжнародны кніжны салон плануецца правесці ў сярэдзіне мая ў Санкт-Пецярбургу, перадае «ИТАР-ТАСС». Мерапрыемства другі год запар пройдзе на Палацавай плошчы і будзе праводзіцца ў гібрыдным фармаце, бо сёння менавіта трансляцыі анлайн дазваляюць значна пашырыць аўдыторыю. Цэнтральная тэма — святкаванне 350-годдзя з дня нараджэння Пятра І. Санкт-Пецярбургскі міжнародны кніжны салон праводзіцца з 2006 года і з'яўляецца адным з галоўных мерапрыемстваў для аматараў чытання і прафесіяналаў выдавецкай справы. За гады працы ён ператварыўся з кніжнай выстаўкі ў маштабны фестываль. Арганізатарам выступае Камітэт па друку і ўзаемадзейні са СМІ пры падтрымцы Расійскага кніжнага саюза.

На бырымонтні ўручэння прэміі «Оскар» Сёлета аб'явіў лідара сімпатый гледачоў. Як паведамляе РІА «Новости», пераможца будзе вызначаны шляхам галасавання ў Twitter. Для гэтага неабходна апублікаваць пост з хэштэгам #OscarsFanFavorite, незалежна ад таго, ці была тая ці іншая стужка намінавана. Па інфармацыі СМІ, увесці падобную катэгорыю прапаноўвалі яшчэ на прэміі «Оскар-2019», але тады члены кінаакадэміі і крытыкі выступілі супраць гэтай ідэі. Якую менавіта ўзнагароду атрымае самы папулярны сярод гледачоў фільм на дыяспоры, што мае адыёца, накуль не гаворыцца. Аднак удакладняецца, што гэтая катэгорыя яшчэ не стала афіцыйнай намінацыяй. Галасаванне ў Twitter працянецца да 3 сакавіка. Лідара па выніках галасавання гледачоў і лаўрэатаў прэміі «Оскар» назаўчыць 27 сакавіка.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКА

На літаратурным фронце

Выхад газеты, закліканай асвятляць арганічнае існаванне літаратуры і мастацтва жывяць, быў заканамернай гістарычнай з’явай. Ад самага пачатку «ЛіМ» крочыў у адпаведнасці з зададзеным грамадскім рытмам рэспублікі і ўсёй краіны. Апошні нумар перад Вялікай Айчыннай — ад 21 чэрвеня 1941 года — быў прысвечаны гастролям ММАТ у Мінску. Тады апусцілася заслона пэўнага гістарычнага перыяду. Мы ж звернемся да часу, калі жыццё перыядычнага выдання новага фармату толькі пачыналася.

Ад слова да справы

Беспрэцэдэнтны ў нацыянальнай выдавецкай практыцы штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» выходзіў пад эгідай Федэрацыі аб’яднанняў савецкіх пісьменнікаў і Галоўмастацтва БССР у Дзяржаўным выдавецтве Беларусі. Сваё тыражна-папяровае ўвасабленне «ЛіМ» атрымліваў у мінскай друкарні імя Сталіна.

У першым нумары ад 26 лютага 1932 г. было апублікавана віншаванне ЦК КП(б)Б за подпісам сакратара — Васіля Шаранговіча. У тэксце выказвалася ўпаўненасць, што «газета будзе сапраўдным баявым органам у змаганні за генеральную лінію партыі, за ленінскую нацыянальную палітыку, за гегемонію пралетарскай літаратуры БССР, у змаганні за большавіцкую партыйнасць пралетарскага мастацтва, за стварэнне літаратуры і мастацтва — пралетарскага зместам і нацыянальнага формай».

Баявітасць новага выдання падмацоўвалася візуальна. На першай старонцы пададзена выява ў поўны рост будзёнаўца з вінтоўкай і прыжмурнутым да яе шыком — заўсёды напатагове. Малады чырвонаармеец зняты на фоне заводскіх карпусоў — яднанне арміі і вытворчасці.

Віншаванні калег па піры падаспелі ў трэці нумар: 18 сакавіка «ЛіМ» віталі пісьменнікі Савецкай Грузіі і супрацоўнікі «Літаратурнай газеты». У гэтым выпуску выданне канчаткова вызначылася з лакальным рэкламным тэкстам: «Дэкадная газета. Прапагандыст і арганізатар фронту літаратуры, тэатра, музыкі, кіно, вобразнага і самадзейнага мастацтва БССР».

Пачынаючы ад дэбютнага нумара, афармленне газетных старонак і кампанаванне матэрыялаў на іх набылі свой устоялы характар. Наверсе кожнай паласы буйным шрыфтам публікаваўся лозунг-заклік, які вызначаў тэматыку артыкулаў. Так, на перадавіцкіх першага выпуску ў вочы адразу кідаецца сказ «Усе сілы на абарону краіны саветаў супроць пагрозы новай імперыялістычнай вайны», пад якім змешчаны «Адкрыты ліст Рамэну Ралану, Бернарду Шоу, Стэфану Цвейгу», падпісаны групай рускіх пісьменнікаў.

У адпаведнасці з заклікамі, вызначаліся тэматычныя блокі далейшых старонак: «За ваяўнічую партыйнасць у пралетарскай літаратуры», «Тэатральнае мастацтва павінна стаць сапраўднай зброяй змагання за генеральную лінію партыі», «Шырэй разгарнуць творчыя плыні ў пралетарскай літаратуры».

Адной з асаблівасцей рэдакцыйнай палітыкі была цесная сувязь паміж словам і справай. Дэклараванае або абвешчанае аператыўна ажыццяўлялася і адлюстроўвалася ў «ЛіМе». Калі на апошняй старонцы першага нумара публікавалася абвешчанае аб тым, што тыднёвік разам з БелАПП 28 лютага склікае нараду працаўнікоў літаратуры і мастацтва па пытаннях удзелу ў падрыхтоўцы да с’ябы, то ўжо наступны нумар ад 6 сакавіка 1932 года выйшаў пад лозунгам «Трэцяя большавіцкая вясяна патрабуе творчага і практычнага ўдзелу літаратуры і мастацтва» і з вызначанай генеральнай задачай: «Даць твора высокай мастацкай вартасці пра большавіцкую вясяну».

Першы... і амаль невядомы

Адказным рэдактарам штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» быў прызначаны Хацкель Дунец (1897, Слонім — 1937, Мінск). У склад рэдакцыі ўвайшлі А. Александровіч, В. Вольскі, І. Гурскі, Х. Дунец, М. Лынькоў, С. Нортман, М. Рафальскі, А. Рышашэўскі, І. Харык, К. Чорны.

Праца ў «ЛіМе» была не адзінай у паслужным спісе Х. Дунца. Адна з найбольш высокіх пасадаў гэтага часу — намеснік наркама асветы БССР Штогод выходзіць яго кнігі: «За Магнітабуды літаратуры» (1932), «Пра пісьменнікаў і творы» (1933), «На літаратурныя тэмы» (1934). А паколькі ўсе яны на яўрэйскай мове (ідыш), менавіта лімаўскія публікацыі даюць сучаснаму

чытачу асноўную інфармацыю і пра закранутыя праблемы, і пра адметнасці аўтарскага стылю: «На шляхох большавіцкага мастацтва», «Пра творчасць М. Кульбака», «Трэба змяніць стрыжаны!» (Нагаткі пра творчасць Б. Мікуліча), «Пра дзясятненні яўрэйскай савецкай літаратуры» і інш.

Некаторыя матэрыялы да жыцця і творчасці першага рэдактара «ЛіМа» захоўваюцца ў Беларускам дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва. У асабовым фондзе Міколы Хведаровіча аўтарам гэтых радкоў быў

артыкуле, змешчаным у апошнім нумары «Літаратуры і мастацтва», выпала частка артыкула, якая падкрэслівае дадатныя моманты маёй апошняй кнігі «Зэльменянцы». Было б неабходным высветліць, чым тлумачыцца такі кантэст перакладу артыкула.

З пашанай М. Кульбак.

Рэдакцыя вымушана была перапрашацца. Адказ «ЛіМа»: «Артыкул Дунца пра творчасць М. Кульбака быў перакладзены ў час адсутчнасці аўтара. Некаторыя скарачэнні былі патрэбны, але скарачэнне менавіта гэтай часткі, пра якую піша т. Кульбак, з’яўляецца недаглядам рэдакцыі.

Апушчаны раздзел артыкула менавіта падкрэслівае вялікія дасягненні Кульбака ў яго апошняй кнізе ў сэнсе безумоўнага набліжэння да правільнага ўспрымання працэсаў сацыялістычнага будаўніцтва».

Выдавецкія і акадэмічныя клопаты

За гучнымі лозунгамі і дырэктывамі не забываў «ЛіМ» і працу штотыднёвую і скіраваную на далейшую перспектыву. Яшчэ ў першым гучна пададзеным нумары на апошняй старонцы сціпла расмясціў артыкул А. Некрашэвіча «За першую савецкую энцыклапедыю. Да пастаноўкі пытання».

Цікава прасочваецца творчая лабараторыя напісання гісторыі беларускай літаратуры: «У гэту работу ўцягнуты навуковыя работнікі, а таксама літаратурныя сілы па-за межамі інстытута. За апошні месяц заслуханы і абмяркованы даклады пра творчасць Янкі Купалы, Цішкі Гартнага, Якуба Коласа і Пятруся Броўкі». У гэтым жа допісе паведамяляся: «Падрыхтаваны да друку зборнік дакументаў літаратурнага руху на Беларусі і рыхтуецца біяграфічна-бібліяграфічны слоўнік беларускіх пісьменнікаў» («ЛіМ»; 1932, 5 жніўня).

У нумары штотыднёвіка ад 15 снежня пад лозунгам «Узмацнім барацьбу за марксісцка-ленінскае мастацтвазнаўства» рэпрэзентавалася работа Інстытута літаратуры і мастацтва АН БССР. Апублікаваны артыкулы «Заходнеўрапейская літаратура ў інстытуце» (А. Барычэўскі), «Узмацнім сувязі з масавым настаўніцтвам і школай!» (І. Замоцін), «Пра арганізацыю літаратурнага музея» (В. Мачульскі), «За далейшае разгортванне навукова-даследчай і масавай работы» (М. Пятуховіч), «Праблемы тэатральнай крытыкі» (М. Модэль).

Завяршаецца падборка тэкстаў артыкулам Віталія Вольскага, дырэктара Інстытута літаратуры і мастацтва, — «Вынікі і задачы работы Інстытута ЛІМ». Гэта не адзіная публікацыя, дзе абрэвіятуры акадэмічнага падраздзялення і штотыднёвіка супадаюць. А для аўтара гэтых радкоў ёсць нагода звярнуцца да аднаго архіўнага дакумента і развянчаць адзін з міфаў.

Раней даводзілася чытаць, што акадэмік Іван Замоцін да 3-годдзя перыядычнага выдання прысвядзіў яму свой верш. Знаёмства з арыгіналам рукапісу пераканала, што гаворка ідзе не пра штотыднёвік, а Інстытут літаратуры і мастацтва. Аўтар у ліра-эпічнай форме перадаў надзённыя клопаты калег, названы нават некаторыя прозвішчы: Яліч, Галубок, Філюска. Твор «***Наш ЛіМ работает примерно», датаваны 5—6 лістапада 1935 года, напісаны на рускай мове з уключэннем у тэкст асобных беларускіх слоў — дасціпна і з іроніяй.

Так ці інакш, праз многія дзесяцігоддзі шанюўнае юбілей акадэмічнай навуцы Беларусі і штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» сыходзяцца ў агульным клопатах аб вартанні імёнаў, твораў, праўдзівым апісанні гісторыка-літаратурнага і выдавецкага працэсаў 1930-х гадоў.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

З фонду Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва.

Дэлегаты БелАПП. Масква, май 1928 года.
У першым радзе (сядзяць): Б. Каваленка, Л. Бэндэ, М. Лынькоў, П. Галавач, А. Сянкевіч.
У другім радзе: Б. Аришанскі, Маслінскі, Я. Лімановіч, Х. Дунец, Р. Мурашка, А. Александровіч.

выяўлены фотаздымак 1928 года, на якім Хацкель Дунец зняты ў кампаніі калег па піры. Адзіная, вядомая да гэтага часу, бягучая выява аўтара, асабліва запатрабаванага ў 1930-х, змешчана ў біябібліяграфічным слоўніку «Беларускія пісьменнікі» (1993, т. 2), сёння даступна ў сеціве.

Некаторыя з зафіксаваных аўтараў пастаянна знаходзіліся ў гучным літаратурнага жыцця ХХ стагоддзя (Міхась Лынькоў), частка была з яго гвалтоўна выкінута (Платон Галавач, Андрэй Александровіч), пра некаторых амаль забыліся (Бэр Аришанскі, Хацкель Дунец) або пастараліся забыцца (Лукаш Бэндэ), кагосьці яшчэ чакае ідэнтыфікацыйная і архіўна-росшукавая праца (Маслінскі).

Кульбак VS Дунец

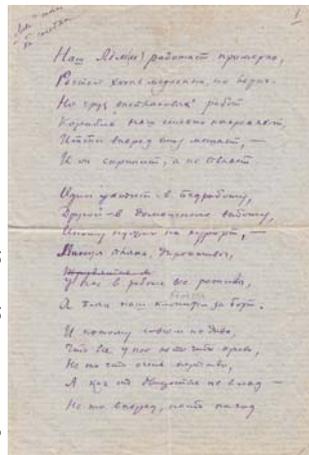
У першай палове 1932 года «ЛіМ» стаяў на ідэяна-творчай платформе Беларускай асацыяцыі пралетарскіх пісьменнікаў (БелАПП), якая мела рускую, літоўскую, польскую і яўрэйскую секцыі, паслядоўна асвятляла іх дзейнасць.

Лозунг выдання ад 11 красавіка «Сёння — слова яўрэйскай пралетарскай літаратуры БССР» падмацоўваўся аглядным артыкулам Я. Бранштэйна, Х. Дунца, І. Харыка. У якасці наглядных вынікаў творчай практыкі прадстаўлены ўрывак з паэмы Ізі Харыка «Менскія балоты» ў перакладзе на беларускую мову Ізраіля Плаўніка, а таксама ўступ да кнігі вершаў Зэлькі Аксельрода (перастаўрэнне Юлі Таўбіна).

У творчым майстэрню дапамагае зазірнуць артыкул «Над чым працуюць яўрэйскія пісьменнікі». Сапраўдны беларускі рэнесанс аднаго з названых аўтараў — Майсея (Мойша) Кульбака — адбыўся ў 2010-х гадах, калі ў перакладзе з ідыш былі апублікаваны два яго раманы, паэтычны зборнік, а таксама некаторыя ўзоры малой прозы. Пра яго чытаем у «ЛіМе»: «М. Кульбак працуе над паэмай з замежнага жыцця пад назвай «Чайльд Гарольд з Дысны» і піша другую частку рамана «Зэльменянцы»».

Мойшэ Кульбак, ак сведчыць нумар газеты ад 24 кастрычніка 1932 года, быў хлопцам з характарам. У рубрыцы «Ліст у рэдакцыю» апублікаваны наступны тэкст:

«Паважаны тав. рэдактар!
Артыкул тав. Дунца аб маёй творчасці я чытаў у яўрэйскім арыгінале. Мяне здзіўляе, што ў гэтым самым

З прыватнага збору М. Труса.

Першая старонка паэтычнага віншавання акадэміка Івана Замоціна творчому наборыму «ЛіМа» — Інстытуту літаратуры і мастацтва АН БССР.

Палын

не толькі гаркавы

Вельмі падабаецца мне гэты верш выдатнага рускага паэта Сцяпана Шчыпачова:

*Своей любви перебирая даты,
я не могу представить одного,
что ты чужою мне была когда-то
и о тебе не знал я ничего.*

*Какие бы ни миновали сроки,
и сколько б я ни исходил земли,
мне вновь и вновь благословлять дороги,
что нас с тобою к встрече привели.*

Урэшце, як і многім іншым, хто прыгадвае сваё каханне. Аднак я гэтыя цудоўныя радкі ўспамінаю па іншай прычыне. Пачатак быў пакладзены ў жніўні 1972 года. Тады я працаваў у рэдакцыі случкай аб'яднанай газеты «Шлях Ільча», цяперашні «Случкі край». Нечакана прагучаў званок з Мінска. Той, хто тэлефанаваў, назваўся Хведарам Жычка. Сказаў, што яго ідаўна прызначылі на пасаду галоўнага рэдактара «ЛіМа», а Аляксей Масарэнка параіў яму запрасіць мяне на працу.

Не сказаць, каб Жычкава прапанова застала мяне надта знячэўку. Месяцы два аб магчымасці перабрацца ў Мінск казаў сам Аляксей Герасімавіч, на той час ужо адказны сакратар часопіса «Польмя». Пазнаёміліся ж мы, калі Аляксей Масарэнка ўзначальваў аддзел літаратуры ў газеце «Чырвоная змена», а я студэнтам праходзіў у ёй практыку. Па тэлефоне ж паведаміў, што галоўны рэдактар «Польмя» Кастусь Кірэнка па яго прапанове згодзен узяць мяне на працу. Тады я адмовіўся, а цяпер... Хто ведае, ці з'явіцца яшчэ такая магчымасць у далейшым. Таму паспяшаўся згадзіцца. Тым больш што з «ЛіМам» быў знаёмы з таго часу, калі ён выходзіў двойчы на тыдзень.

Яшчэ старшакласнікам папрасіў бацькоў выпісаць газету. Цяпер такое жаданне ўспрымаю для сябе па-свойму знакавым. Атрымліваецца, што неяк інтуітыўна цягнула да «ЛіМа». Кожны нумар працываў уважліва, знаходзячы для сябе цікавыя публікацыі. А ўжо студэнтам паспеў і надрукавацца. Хай сабе і з невялікімі матэрыяламі выступіў, але «ЛіМ» ёсць «ЛіМ». Праўда, пасля працы на яго старонкі ніяк не ўдавалася. Хоць сёе-тое паслаў і з Драгічынам, дзе працаваў па размеркаванні пасля заканчэння ўніверсітэта, а потым з Капыля, таго ж Случка. Паміж Драгічынам і Капылём была вышэйшая служба. Выпісаў не толькі «ЛіМ», а і часопісы «Польмя», «Маладосць», «Беларусь». Таксама штосці паслаў, але за подпісам Анатоля Грачанікава, які загадваў аддзелам літаратуры, атрымаў адмову. Самае цікавае, што адкас рыхтаваў мой аднакурснік Віктар Поляк, сам у гэтым пазней прызнаўся.

Але галоўны аповед, канешне, пра Хведара Дзмітрыевіча. Памятаў яго мініяцюру, чытаную яшчэ школьнікам, здаецца, у часопісе «Бярозка». Яна настолькі мяне ўразіла, што па сёння не забылася:

*Скрыт, скрыт, скрыт,
Снег ад холода ахрып.
У яго напэўна срып.*

Вучнем з задавальненнем чытаў яго апавесці «Каштанавы «Масквіч»», «Піфагоравы штаны». У першы ж выхадны, атрымаўшы згоду пераходзіць у «ЛіМ», прыхаўшы да бацькоў (ад Случка ўсяго кіламетраў пяцьдзесят), адшукаў яго кнігу паэзіі «Настой», купленую падчас працы ў Драгічыне. Ужо ў Мінску даведаўся, што вянок санетаў Хведара Жычкі «Абеліск», якім яна адкрываецца, стаў другім творам гэтага жанру ў беларускай літаратуры. Першы — «Нарач» — напісаў

Хведар Жычка.

Ніл Гілевіч. У гэтай кніжцы ёсць і цудоўныя вершы «Ружовы конь», аб высокіх мастацкіх вартасцях якога сведчыць і тое, Уладзімір Ініламедаў уключыў яго ў трэці том «Анталогіі беларускай паэзіі».

«ЛіМ» Хведар Дзмітрыевіч узначаліў ужо будучы добра вядомым пісьменнікам. Як «сур'ёзны» паэт дэбютаваў у дзясятых нумары часопіса «Польмя» за 1947 год трыма вершамі, за некалькі месяцаў да гэтага выступіўшы ў «Вожыку» з жартам «У сям'і». На той час служыў на Балтыйскім Ваенна-марскім флоце. Адсюль назва яго першай кнігі — «Стой на вахце, сэрца!» (1961). Наступная больш «зямная» — «Росныя ліліі». Шмат пісаў для дзяцей, выдаўшы кнігі апавесцей «Зброю бяруць сыны», «Зорачка-пяцёрка», «Дзе растуць бясмертнікі» — і зборнік апавяданняў «Паспелі суніцы».

Паспяхова выступаў у галіне перакладу з украінскай і рускай моў. У далейшым гэтыя яго творчыя абсягі пашырыліся. Яны не прайшлі незаўважанымі. За пераклады і прапаганду чэшскай і славацкай паэзіі ў 1983 годзе стаў лаўрэатам Літаратурнай прэміі імя Вітаслава Невзвала. Гэта натхніла на далейшае пераўвасабленне па-беларуску твораў гэтага паэта — кніга «Васількі і гарады» выйшла ў 1986 годзе. Атрымаў Хведар Дзмітрыевіч і дыплом і медаль Славацкага літаратурнага фонду. Працягваў пісаць уласныя паэтычныя творы, найлепшыя з якіх увайшлі ў кнігі «Абавязак», «Карэц халоднай вады», «Абдымкі і сонца», «Партызанскі праспект»...

Творчыя набыткі гэтым пералікам не абмяжоўваюцца. Дый што такое пералік? Усяго назвы. Каб жа адчуць сапраўдны смак літаратурнага твора, яго трэба перачытаваць. Асабліва калі гэта паэзія. Смак жычкаўскай паэзіі можна адчуць, пазнаёміўшыся з яго томікам выбранага «Абеліск», што папоўніў «Бібліятэку беларускай паэзіі». Захоўваю яго, як і некаторыя іншыя кнігі Хведара Дзмітрыевіча, з яго дарчым надпісам. На гэтай такі аўтограф: «Алесю Марціновічу на добры ўспамін з вялікай павагай. Хв. Жычка. 19.ІІІ.73 г.».

Атрымаў за дзень да яго нараджэння. Думаецца, назаўтра паспяшаўся павіншаваць свайго галоўнага рэдактара! Дзе там! Тады і думкі не было, каб пацікавіцца, калі ў яго дзень нараджэння. Увогуле, у рэдакцыйным калектыве гэта прайшло незаўважна. Дата ж не круглая, ніхто на яе ўвагі і не звярнуў. Ды і быў Хведар Жычка, па-сённяшняму кужычы, дэмакратычны. Не крыўдзіўся нават тады, калі можна было і пакрыўдзіцца. Асабліва за тое, пра што раскажу.

Заходзіць аднойчы ў кабінет:
— Вось нейкі аўтар гумарэску прыслаў. Па-мойму, нешта ёсць. Але яшчэ адна думка не будзе лішняй.

Узяўся я гэты рукапіс чытаць. Прозвішча Акім Чыж мне таксама нічога не гаварыла. Чытаю. Як быццам, і няблага. Хоць пачатак і не спадабаўся. Нейкі зацягнуты. Ды і без яго можна абсыціся. Пра гэта і сказаў Хведару Дзмітрыевічу. І не проста сказаў, а заявіў катгарычна:
— Хай і так «дзякуй» скажа, што будзем друкаваць!

Хведар Жычка неяк загадкава ўсмінуўся.

— Мо і твая праўда.
На гэтую «загадкавасць» увагі я не звярнуў. Але, як пасля высветлілася, дарэмна.

Гумарэска адразу была надрукавана. Пасля, здаецца, яшчэ адна. А трэцяя з'явілася з прозвішчам: Ак. Чыж. Пасля трэцяй публікацыі нехта і здагадаўся, хто ў сапраўднасці аўтар гэтых твораў. Калі прачытаць наадварот, то атрымаецца... Жычка.

У «ЛіМе» яму не так і проста працавала, таму што быў такім чалавекам, кіраўніком, які заўсёды прытрымліваецца ўласнай пазіцыі, не зважаючы на тое, падабаецца гэта каму-небудзь ці не. Дарэчы, нямягота і ведаючы, як на той час расшыфроўвалася абрвіатура «ЛіМ». «Лесьці і Месьці!» Менавіта «месьці», а не здарова крытыка. А «месьці» што такое? Імкненне звесці асабістыя рахункі. Крытыкавалі тых, хто не «наш», хто не з «намі».

Хведар Дзмітрыевіч рашуча выступіў супраць падобнай ганейнай практыкі. Адразу знайшліся і пакрыўджаныя. Найперш сярод супрацоўнікаў, якія ў «ЛіМе» працавалі даўно і лічылі сябе «заканадаўцамі моды». Зразумела, што новы галоўны рэдактар хутка, нават прамерна хутка пачаў нажываць ворагаў. Толькі ад свайго не адступаўся. Па-ранейшаму ўсё рабіў так, як лічыў неабходным, значыць, сумленна.

Беспадстаўныя наскокі, безумоўна, шмат псавалі нервы супрацоўнікам, якія падтрымлівалі яго. Пакрыўджаныя ж прымалі ўсе захады, каб нашкодзіць не толькі яму. Не было рэдакцыйнай лятучкі, каб не з'яўляліся ахвотныя разбіць матэрыял прышлых — гэта значыць, узятых на працу Хведарам Жычкам. Даставалася і мне, раёншчыку, як яны пагардліва за вочы (і не толькі за вочы) называлі мяне.

Аднак асноўная барацьба супраць штотыднёвіка вялася на розных мерыпрыемствах у СП. На пасяджэннях секцыі, прэзідыума праўлення і самога праўлення «ЛіМу» абавязкова перападала. Што ні рабілася, усё ўспрымалася не так, як трэба. Калі судзіліся гэта з сённяшнім днём, то адбывалася не што іншае, як санкцыі. Толькі мясцовага значэння. Ды і ад тых, хто па логіцы павінен быў аднадушам. Падобнае стаўленне, вядома, выклікала далёка не творчы настрой. А даць дастойны адпор было не ў нашых сілах. Хоць аднойчы са знаўцаў некалькіх моў Алесем Мажэйкам, які тады таксама працаваў у «ЛіМе», мы знайшлі добрае рашэнне.

У Саюзе пісьменнікаў планавалася чарговае абмеркаванне публікацыі ў штотыднёвіку мастацкіх твораў. Ініцыятару разгromу падвяла прамерная ўпаўненасць у сваёй беспакаранасці. Яны загадзя афішывалі, пра што пойдзе гаворка. Не хаваў і таго, што дакладчыкам будзе навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук Беларусі Дзмітрый Гальмакоў.

Аляксей Мажэйка добра яго ведаў. А чаму б не пагаварыць з ім? Патлумачыць, наколькі прадурэцца стаўленне да «ЛіМа».

Сказана — зроблена. Паразумеўне з Дзмітрыем Гальмаковым мы знайшлі хутка. Зірнулі б вы на выраз твараў тых, хто стаяў за біццём, калі дакладчык пачаў хваліць публікацыю за публікацый. Паколькі ён дадзенае нам слова стрымаў, стрымалі і мы. Пасля пасяджэння зачыніліся ў нашым «лімаўскім» кабінце, як і абяцалі яму, хораша пасядзелі.

Сумленна працаваў Хв. Жычка і перайшоўшы ў выдавецтва «Мастацкая літаратура». Яму, праўда, прапаноўвалі ўзначаліць літаратурна-драматычную рэдакцыю Рэспубліканскага радыё, але выбраў тое, да чаго больш ляжала душа. Да «ЛіМа» ж працаваў у выдавецтва «Беларусь», з якога і «вырасла» «Мастацкая літаратура».

Як і дагэтуль, аптымізму не страчваў, любіў паўтараць: «Жыццё — гэта балба», пры гэтым не выгаворваючы, як і звычайна «р». Не «барацьба» чамусьці казаў, а менавіта «балба», а там, дзе «балба», то і самому перападала. У сувязі з гэтым успамінаецца адзін з найлепшых вершаў Хведара Дзмітрыевіча «Жыта, ружа і палын»:

*Хмара чорная не знае,
Хто ёй — палынак, хто — сын,
Шчоора ў маі палівае
Жыта, ружу і палын.*

Таго і «сонца яснае не знае», дый «зіма не разбірае». Сутнасць жа твора ў яго заключнай, трэцяй страфе:

*Хто больш родны, хто з іх лепшы,
Знаю, можа, я адзін:
Жыта корміць,
ружа цецыва,
лечыць гаркатой палын.*

Палын будняў неаднойчы гаркавіў яму жыццё. Аднак гэтаксама неаднойчы і лячыў яго сваёй гаркатой. Таму і не зламаўся, выстаў. Застаўся тым, кім і быў — Хведарам Жычкам. І мне дапамог не падаць духам. У лепшае верыць.

У агульнай колькасці ў «ЛіМе» я працую 30 з нечым гадоў. З іх калія піці на паўстаўкі, бо перайшоў у рэдакцыю часопіса Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Беларуская думка». Быў намеснікам галоўнага рэдактара, першым намеснікам галоўнага рэдактара. Калі развітаўся з «БД», крыху працаваў у «ЛіМе», таксама на паўстаўкі. Нарэшце з першага ліпеня 2021 года, пасля часопісаў «Нёман», «Маладосць», «Польмя», зноў вярнуўся ў штотыднёвік, які стаў для мяне самай трывалай творчай любоўю. Таму да любімай газеты зноў і зноў звяртаюся радкамі Сцяпана Шчыпачова:

*Какие бы ни миновали сроки,
и сколько б я ни исходил земли,
мне вновь
и вновь благословлять дороги,
что нас с тобою к встрече привели.*

«ЛіМ» для мяне — свайго роду «проходная», чыя в людзі вывела мяня». А ў маёй працоўнай кніжцы самы дарагі запіс ад 4 верасня 1972 года. У гэты дзень я афіцыйна пачаў працаваць у «ЛіМе».

Аляксей МАРЦІНОВІЧ

У выдавецтве «Чатыры чвэрці» ў серыі «Малая радзіма» пабачыла свет кніга Алены Стэльмах «Навасады». Гэта чацвёртае выданне ў творчым праекце Алены Стэльмах і Уладзіслава Цыдзіка. Яму папярэднічалі фотакнігі «Зачараваны Беларуссю», «Бачу Беларусь такой», «Мая Радзіма». У кнізе «Навасады» Алена Стэльмах распавядае пра сваю вёску, якая стала для пісьменніцы цэлым сусветам.

На першы погляд можа падацца, што дадзена кніга дастаткова асабістая, важная менавіта аўтару, бо адлюстроўвае непасрэдна яго інтымныя пачуцці да чагосьці святага і недатактыльнага. Аднак гэтае пачуццё хутка рассяваецца, як толькі пачынаеш паглыбляцца ў выданне. Кніга «Навасады» — пра ўсіх і кожнага. Яна расказвае пра малую радзіму пісьменніцы ў кантэксце нашай агульнай Радзімы. Кніга пра адзін з безліч светлых і прыгожых куточкаў нашай краіны, які славіцца цудоўнымі людзьмі, характэрным прыродным і святасцю стаўлення яго жыхароў да роднай зямлі. Гэта кніга пра Беларусь і беларусаў, пра нашых продкаў, іх побыт, звычкі, жыццё. Гісторыя нашай Радзімы складаецца з маленькіх гісторый асобна ўзятых

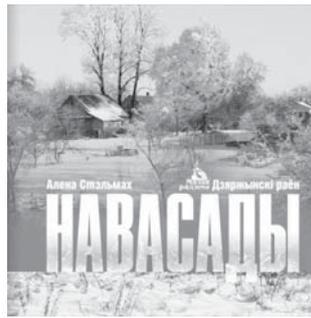
куточкаў, таму так важна захоўваць памяць праз успаміны, фотаздымкі і словы. «Стыхія жыцця продкаў, сённяшніх жыхароў вёскі, не толькі пра канкрэтна Навасады, але і ў цэлым пра беларускую вёску. І стыхія жыцця Алены Стэльмах годна спалучаецца, калі яе ўласнае ўваходзіць у агульнае, калі творца з сучасных рэалій нашага жыцця ўглядаецца ў мінулае і заўважае, што святае продкаў, нязгаснае на працягу дзесяцігоддзяў і стагоддзяў, і сёння асвятляе шлях нашых нашчадкаў...» — падкрэсліў у прадмове Уладзімір Саламаха.

Алена Стэльмах сабрала і выдатна спалучыла гістарычныя звесткі пра вёску (уключыла і даследванні сваёй дачкі Вікторыі Навумавай), распавядае навасадцаў розных часоў, усляняя пяшчотны і непаўторныя ўспаміны дзяцінства, дадала некаторыя свае творы, што яскрава перадаюць пачуцці аўтара да малой радзімы. Цудоўна дапаўняе гісторыю вёскі старанна сабраны фотарэпартаж. На старонках кнігі можна ўбачыць фотаздымкі, пачынаючы ад пачатку ХХ стагоддзя і да нашых дзён. Кожны з іх перадае тагачасную атмасферу, каларыт і абмалёўвае крышчу больш, чым можна перадаць словамі...

Змешчаны пад вокладкай кнігі і ўспаміны пра гадзі цыжжкіх выпрабаванняў — нямецкую акупацыю, Кастрычніцкую рэвалюцыю, польскую інтэрвенцыю... Згадала аўтар імяны ахвяр рэпрэсіі 1930—1950 гг., ахвяр Вялікай Айчыннай вайны, а таксама тых, хто вярнуўся з вайны пераможцамі.

Важнае месца ў жыцці і творчасці Алены Стэльмах, а таму і кнігі, займае тэма дзяцінства, а таксама вобразы і сімвалы, узятыя адтуль. Творчасць пісьменніцы прасякнута замілаваннем, пяшчотай, шчыльнай тугой і разам з тым неабсяжнай любоўю да зямлі, што нарадзіла і ўзрасціла яе. Малая радзіма, родны куточак — жывая крыніца творчасці, дзе кожны рэч, з'ява, вобраз

Водар малой радзімы

накіроўваюць творчую асобу на пары, натхненне, на стварэнне таго, што адчуваецца ў душы кожнага. У вершы «Вечаровае» Алена Стэльмах, з пяшчотай згадваючы сваё дзяцінства ў бабулі, піша:

*Чыгунчык у руках бабулі ўеіца —
На чаране шукае месца ўзіму.
Ляжу ля коміна на печы,
Глытаю смак сваёй Радзімы.*

Аднак салодкі смак хуткапыльнасці, бесклапотнасці, бурлівасці шчаслівай пары дзяцінства пакідае толькі гаркаваты прысмак адчування незваротнасці:

*Гадзі спылі, як плынь на рэчцы...
Зляцелі, засталіся мары...
Туды б, да коміна на печы,
Пагрэць душу і сэрца ў пары.*

«З замілаваннем і жалем гляджу на шарбінікі-святлікі майго дзяцінства. Якога ж яно росту? Ці спынілася яно на апошняй адмеціне на дзвярным вушаку? Напэўна, не. Яно стала каранем, каб сілкаваць моц дрэва, стала гняздоўем, каб даць жытло птушцы, крыніцай, каб пазбавіць чулую душу ад зайздасці і маны... Маленства... Бёска... Жыцця

майго ахоўнікі, засцерагалнікі, ці, як кажуць у Навасадах, абярэжнікі... Яго я адчуваю па ўсім спазнаным менавіта ў тых памятна-легкакрылыя гадзі», — дзеліцца пісьменніца.

З вёскай Навасады звязана і імя Каруся Каганца — беларускага пісьменніка, мовазнаўцы, мастака, скульптара, грамадскага дзеяча. К. Каганец часта бываў у Навасадах, бо тут жылі сваёй яго жонкі Ганны Пракаловіч. Мясцовыя старажылы Навасад згадвалі гарбаценькага чалавека ў вышыванцы (для вяскоўцаў гэта было дзіўна, бо кожны дзень хадзіць у вышыванай сарочцы з клункам за плячыма, з якога ён раздаваў паперы, было не прынята). Тое, што бачыў Каганец у Навасадах, што зведаў ад вясковага люду, безумоўна, уплывала на яго светапогляд, спрыяла творчым памякненням.

Уключаны ў кнігу і ў розны час запісаныя Аленай Стэльмах успаміны дарагіх пісьменніц людзей. Гэтаму дапамагла прафесія журналіста, якая падштурхоўвала занатоўваць найбольш цікавыя факты. Герой кнігі не прымаў ўдзел у грандыёзных падзеях, але іх лёсы не сталі ад гэтага менш значнымі. Радзімазнаўства і пачынаецца з простага — распаведаў бабулі, маці, таты, дзёда, а яшчэ — сваёй, суседзяў, землякоў.

«Адляцелі ў нябыт шпаркія гадзі, змяніліся пакаленні вяскоўцаў. Вёска апусцела, сіхнела, стала падобна да астылай печы, з якой выграбілі гарачыя, бліскучыя вугалькі...» Але жыве і будзе жыць ва ўспамінах, аповедах, фотаздымках, на старонках выданняў. Кніга «Навасады» — даніна памяці дому, дубу, ліпе, што былі для пісьменніцы цэлым сусветам, продкам, аднавіскоўцам — роднай зямлі, якая ўзрасціла і выхавала найлепшыя чалавечыя якасці аўтара і талент да майстэрскага валодання словам.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Таямніцы вялікага возера (нататкі дарослага чытача)

Добрая навіна для аматараў чытання: нядаўна ў выдавецтві доме «Звязда» выйшлі дзве кнігі Ірыны Карнаухавай — «У царстве свяшчэннага Байкала» («В царстве священного Байкала») і «Байкальскі сябар» («Байкальский друг»). Адрасуюцца яны дзецям сярэдняга школьнага ўзросту і расказваюць пра незвычайны прыгоды галоўнага героя — хлопчыка Сцяпана — падчас адпачынку на возеры Байкал.

Пра Байкал напісана і сказана вельмі многа: і вучонымі-даследчыкамі, і краязнаўцамі, і літаратарамі. Здаецца, усё ўжо вядома: жывёльны і раслінны свет, глыбіня і чысціня возера, прыродныя з'явы на ім. Аднак кнігі Ірыны Карнаухавай адметныя. У іх мы бачым Байкал вачыма галоўнага героя — маленькага хлопчыка Сцяпана, успрымаем наваколле, захапляемся і здзіўляемся разам з ім і яго сябрамі-падлеткамі. Бо здзіўляюцца ёсць чаму.

Зімова прырода самага вялікага байкальскага вострава Альхон зачароўвае цішыняй, празрыстасцю і вясёлкаваасцю фарбаў. А яшчэ — дзіўнымі міфамі і тайнамі з незвычайнымі персанажамі: тут і Бурхан — Свяшчэнны Дух Байкала, і каменная жанчына — жонка Байкала, і нерпачка, якая чытае думкі, і Адзінарот, разам з якім Сцяпан трапляе ў нікім не зведаны казанчы свет. І, вядома ж, шуфацікі. Хто гэта? Так адразу і не раскажаш, таму што самому трэба прачытаць, пазнаёміцца з гэтымі маленькімі жывымі персанажамі. І пасябраваць. Бо яны вельмі шчырыя, даверлівыя і добрыя. Гэта ў іх — ад запаветаў старога Бурхана не толькі ім, фантастычным персанажам, але і нам, людзям: «Не шкодзь прыродзе, беражы яе, жывую, і любі. І тады зможаш падарожнічаць, дзе захочаш, у самых розных Сусветах. Нават у паралельных. І ўбачыш не толькі зямное хараство».

Хоць кнігі і адрасуюцца дзецям сярэдняга школьнага ўзросту, аднак будуць карысныя і цікавыя іх бацькам. Чаму? Па той прастай прычыне, што тут у ненадакулівай, часам жартоўнай форме даюцца ўрокі сямейнага выхавання, узаемаадносін бацькоў і дзяцей, падрыхтоўкі падлеткаў да самастойнага жыцця, дзе адным з самых моцных і вечных пачуццяў павіна заставацца Дружба.

Віктар КАЖУРА

Пра шынок-самалёт і прынецсу-котку

Цяжка знайсці такую рэч, якая дапамагала б заснуць лепш, чым добрая казка. Усім нам чыталі іх у свой час бацькі, бабулі і дзядулі, браты і сёстры. І кожны раз, калі заканчвалі апавед, хацелася сказаць: «А можна яшчэ адну, апошнюю?» Была, што казак пад вокладкай больш не заставалася, і тады сваёй пачыналі напружваць галаву і прыдумляць нешта сваё. Калі б у іх тады была кніга Эрвіна Мозера «Неверагодныя гісторыі на дабрачач», то яны змаглі б пазбегнуць такой «галаваломкі».

Эрвін Мозер — аўстрыйскі пісьменнік, ганараваны мноствам прэміяў і ўзнагарод за свой унёсак у дзіцячую літаратуру. Пачынаючы з 1975 года, ён напісаў і праілюстравваў каля 100 кніг, якія перакладзены на 19 моў свету. Нядзіўна, што творы знакамітага аўтара былі перакладзены і на беларускую мову дзякуючы намаганням перакладчыка Сяргея Матвікі.

Кніга выйшла на беларускую мову ў 2022 годзе і ўяўляе сабой зборнік дзіцячых казак пра жывёл, якія паводзяць сябе рыхтыя як людзі. Катаюцца на каньках, лётаюць на паветраных шарах і самалётах, даследуюць глыбіні акіяна і космасу. Гісторыі, звязаныя з імі, займаюць не больш за дзве старонкі, але зольныя акулочы чытачы ў казанчы свет і падарыць добры настрой перад сном. Так, у кнізе ёсць казка пра шэсць каціных прынцаў, якія адправіліся ў далёкую пясчаную краіну, каб займець у жонкі прынецсу-котку, але ў выніку вярнуліся ні з чым. Ці ж гісторыя пра шынок-самалёт, у якой кот Фаральд, геніяльны аўтамаханік, зрабіў самалёт з трохметровга шынка, што вырас на градцы. Гісторыі ў кнізе налічваецца 88, а арыгінальныя ілюстрацыі самога аўтара дапамагаюць паглыбляцца ў свет чароўных фантазіяў.

«Неверагодныя гісторыі на дабрачач» — гэта добры выбар для тых, хто хоча на нейкае імгненне «выпасці з рэальнага свету», але не гатовы чытаць велізарныя творы сур'ёзных аўтараў. Бо што можа быць лепш за кароценькую казку перад сном, думкі пра якую, магчыма, плаўна перацякуць у мрою і падораць яркія каларытыя сюжэтычныя сны?

Рыгор ПАЛЕХІН

Казак Свяцімыны Таронскай.

Гістарычная эпопея працягваецца

Раман Уладзіміра Гніламедава «Пасля вайны»¹, які ў мінулым годзе пачаў свет у выдавецтве «Беларуская навука», з'яўляецца арганічнай часткай гістарычнай эпопеі пісьменніка. Як вядома, у ёй аўтар паставіў перад сабой вялікую, маштабную задачу: стварыць мастацкую гісторыю беларускага народа праз гісторыю сваёй сям'і, паказаць, як каза сам пісьменнік, «чалавека XX стагоддзя, ці, дакладней, чалавека ў пlynні часу мінулага стагоддзя».

У выніку напружанай і плённай шматгадовай працы выйшлі з друку ўжо шэсць кніг, кожная з якіх стала чаканай і значнай з'явай у сучаснай беларускай літаратуры: «Уліс з Прускі» (2006), «Расія» (2007), «Вяртанне» (2008), «Валожкі на мяжы» (2014), «Вайна» (2014) і вось — «Пасля вайны». Раней выдадзеныя раманы гістарычнай хронікі У. Гніламедава былі высока ацэнены навукоўцамі: грунтоўныя даследаванні В. Жураўлёва, М. Мішчанчука, В. Локун, Я. Гарадніцкага, З. Драздовай, Т. Тарасавай, Т. Студзенкі, М. Мікуліча, А. Раманчука, Г. Навасельцавай.

Асноўнае мастацкае дасягненне У. Гніламедава — стварэнне маштабнага нацыянальнага характару беларуса праз вобраз Лявона Кужалы, які годна праходзіць праз няпростыя і часам трагічныя выпрабаванні XX стагоддзя і захоўвае памяркованасць, чалавечую прыстойнасць, дабрыню, справядлівасць і сялянскую ўгруктананасць у роднай зямлі, бязмерную любоў да яе і да родных людзей. Як спраўдзіла зазначыла В. Локун, «Лявон Кужаль — вобраз-тып, які па сваёй анталогічнай сутнасці стаіць упоравень з коласаскім Міхам і мележаўскім Васілём Дзятлікам». Дадатковую эмацыянальную «падсветку» надае вобразу яго аўтабіяграфічны характар (прататыпам Лявона Кужалы стаў дзед пісьменніка Лявонціі Міхайлавіч Сцепанюк). У рамане «Пасля вайны» эмацыянальны фон асабліва моцны, бо побач з галоўным героем пастання яго «гадоўнік» Валодзік (нават па імені няцяжка здагадацца, што прататыпам гэтага персанажа з'яўляецца сам аўтар твора). Ужо немалады Лявон з бязмежнай ахвярнай любоўю ставіцца і да жонкі Фёклы, і да пасынка Васіля, і асабліва да ўнукаў, «дзе... быў уважлівы і зычлівы, падтрымліваў і дапамагаў, з ім пра ўсё можна было пагаварыць, абмеркаваць любую справу». Тое, што родных па крыві дзцей у яго не было, надае асаблівае высакордства адносінам Лявона да сямейнікаў.

Раман «Пасля вайны» мае выразныя адзнакі рамана-хронікі, ён ахоплівае перыяд з 1944 да 1955 года, аўтарскі аспект пра падзеі ідзе паслядоўна і непаспешліва, з пільнай увагай да, здавалася б, нязначных фактаў жыцця многіх людзей. Такім чынам ствараецца аб'ектыўная і поўная карціна народнага жыцця. Храналагічнаму сюжэту адпавядае тая заканамернасць, што асноўным сродкам характарыстыкі вобразаў-персанажаў з'яўляецца апісанне іх чынстваў. Ваенная рэчаіснасць дала прыкладны сапраўднага гераізму звычайных вясцоўцаў: Сяргей Вірко з суседніх Ратайчыц паўтарыў падзвіг Аляксандра Матросова, што вельмі ўразава прускаўцаў; у вёску прыходзіць пахавальня са словам «паў смерцю храбрых»; пасынак Лявона Васіль вяртаецца з вайны з знагародамі, сярэд якіх медаль «За адвагу».

Аднак мірнае пасляваеннае жыццё патрабуе не меншай мужнасці. Пасля эйфарыі перамогі (яна выдатна паказана на фоне майскага квітнення прыроды, у якім аўтар падрабязна апісвае кожную кветку з ле непаўторным пахам) наступае цяжкі час новых харчавэрствак, калі сялян (Тупчыкам, напрыклад) прыходзілася сілаі барацьбы сваёй апошні хлеб; сталінскія рэпрэсіі, пад якія трапіў Лявон у сваяк, хросны Валодзіка Якаў Арыстархавіч Пац, а потым, «за каласкі», і стрыечная

сястра Грунька. І ўсё ж самым сур'ёзным выпрабаваннем для заходнебеларускага сялянства стала калектывізацыя. Лявон доўга вагаецца, раіцца з сямейнікамі, перажывае, перш чым прыняць рашэнне аб уступленні ў калгас. З вялікім псіхалагічным майстэрствам перадае У. Гніламедаў

унутраны душэўны стан свайго героя ў апошнюю ноч перад абагульненнем, калі Лявон употай ад усіх развітаецца з кабылай Паняй, кароўкай Ланькай, стараецца накарміць іх смачней і думае пра будучыню. «Паказытаў Пані шыю, паграпаў грыву. Паню ён даглядаў, на Юрыя на ёй не працаваў, крапіў свяцонай вадой і выводзіў на поплаў».

— Заўтра абагульненне, пойдзеш, косяк, у калгас.

Здалося, што на вачах у Пані заблмучалі слёзы. Лявон доўга маўчаў, нібы падсумоўваючы перажывае, ціха сказаў: «Без каня я не селянін. А калі не селянін, то хто я?»

Сялянскую сутнасць і адначасова рамантычную акрыленасць характару Лявона выдатна перадае светлая і святочная сцэна жніва, калі ён разам з Васілём косіць жыта і захапляецца прыгажосцю прыроды і радасцю мірнай працы. Лявон, «працоўнік па сваёй сялянскай прыродзе», усхваляюна слухае жаваранка: «Гэта ж і нашы дзяды слухалі гэтую песню, і пра дзедзі. І сто гадоў назад, і тысячу, і болей. Дзіва!»

Гэта канцэптуальна важны эпізод рамана, ён выразна пераклікаецца са сцэнай касбы, апісанай у рамане І. Мележа «Людзі на балоце». Рэмінісцэнцыі і аллюзіі, якія звязваюць творы двух пісьменнікаў — «палешукоў», тыпалагічна блізкасць герояў — заканамернасць, бо і сам У. Гніламедаў неаднаразова пацвярджаў пераёмнасць паміж іх творчасцю.

Лявон — цэнтральны, але далёка не адзіны эстэтычна пераканальны вобразны гістарычны хронікі. Арыгінальна і недастаткова глыбока распрацаваная ў беларускай прозе мадфікацыя вобраза селяніна — «кулак», зможная сям'я Якава Арыстархавіча Паца і яго брата Амброжыя. Характар умелага гаспадары, самавітага і ўсмішлага Якава Арыстархавіча, выдатна перадаюць псіхалагічна напоўнены партрэтны замалёўкі: «Твар чыста паголены, адзначаны годнасцю. Відца было, што амбітнасці чалавеку пазычыць не трэба, ён у яго і так хапаў». Нягледзячы на сувязь з партызанамі, Пацу прыйшлося другі раз трапіць у сталінскую турму і высылку, аднак жа ён з уласцівай беларусам трывушчасцю неяк

прыстасоўваецца да сітуацыі і не канфліктна з уладамі. Магчыма, выжыць яму дапамагае той факт, што Пацы — «людзі набожныя і багамольныя». Трэба падкрэсліць, што высокіцы ўвогуле сур'ёзна і адказна ставіліся да рэлігіі: «Грэх перад Богам прускаўцы лічылі чымсьці горшым нават, чым злачыства».

Уладзімір Гніламедаў стварае цэлую галерэю выдатных жаночых вобразаў, сярэд якіх вылучаецца архетып «жанчына-маці», ахвярная працаўніца. У рамане «Пасля вайны» глыбокі сімвалічны сэнс нечакана атрымлівае эпізадычны вобраз удавы Хомчыхі, перад смерцю якой ледзь не ўся вёска прыходзіць развітацца з жанчынай. Яна вынаходніца, выдумшчыца, аптымістка, нягледзячы на тое, што пахвала трох малых сыноў, якія намерлі ад голаду, а адзін не вярнуўся з вайны. Цяжкі ўдзельнік лёсу асноўнага героя праз выразную рэмінісцэнцыю: «сухія, маршчыністыя, з нягнуткімі агрубелымі пальцамі рукі». Гэтая сінекада, знаёмая нам па верхах Максіма Танька «Рукі маці» і «Мышцы бабкі Уляны», падключае да стварэння вобраза дадатковы эстэтычны вопыт, напрацаваны беларускай літаратурай.

Новы гістарычны досвед мяняе сэнсавае напавенне жаночых вобразаў рамана. Характары маладых беларусак загартоўваліся ў умовах цяжкай прымусовай працы ў Германіі (Параска Хлябіч) і ў сталінскіх лагерах (Грунька). Складана было гераізмам захаваць чалавечую і жаночую годнасць, аднак яны вярнуліся да нармальнага жыцця нескароннымі, хоць, мяркуючы па выразных партрэтных характарыстыках, няўчасна сціваляй Груньцы прыйшлося заплаціць за свабоду значна большай цаной.

Ніводзін з раманаў хронікі немагчыма ўявіць без вобраза «вечнага вандруніка» Кузёмкі, краўца, мясцовага філосафа і вастрастола. У пэўных адносінах гэта антыпод Лявону-селяніну, «валачашчы чалавек... пуштаход, бадзига». Аднак свая прывабная таямніца ёсць і ў гэтым персанажы: «— Вы за зямлю трымаецеся, а я ў руху, — Кузёмка загадкава ўсміхаўся». Ён мае сваю думку пра тое, што адбываецца ў свеце, разважае і ацэньвае жыццё. Мова Кузёмкі яркая і метафарычная, насычаная прыказкамі і прымаўкамі, якія перадаюць асаблівасці беларускага менталітэту: «Менш гавары, то больш пачуеш». У шматлікіх партрэтных апісаннях гэтага вобраза-персанажа падкрэсліваюцца індывідуальныя дэталі: нязменная шапка-магерка і боты з зіхоткімі халіямі, прадмет асаблівага клопату героя. Гэтая дэталі становіцца своеасаблівым знакам персанажа, набывае самастойнае значэнне, нездарма даціпаная і вострая на язык Фёкла параўноўвае з ёй толькі што накрытую бляхай страху свайго хаты: «блшчыць, як Кузёмкавы боты».

Безумоўна, народны характар у рамане найбольш сялянскі, і ў гэтым ёсць гістарычная праўда і вярнець літаратурнай традыцыі. Аднак сам аўтар імкнецца да больш рознабаковага разумення праблемы. «Не варта, скажам, «народны характар» звужаць пераважна да паняцця «характар селяніна», бо ў складаным гэтага характару прымала ўдзел не толькі сялянства, але і ўвесь народ, усё грамадства». Менавіта ў гэтым рамане У. Гніламедава вялікая ўвага ўдзелена архетывам па сваёй унутранай сутнасці вобразам настаўнікаў: Аляўціны Дзядотаўны, Васіля Іванавіча, дырэктара Мікалая Пятровіча Рудкоўскага, Антаніны Фердынандаўны. Сам аўтар падкрэслівае іх дакументальную

аснову: «...пра сваіх настаўнікаў я напісаў у рамане «Пасля вайны»». Індывідуальны характары, пісьменнік падкрэслівае ў іх тыповыя рысы: патрабавальнасць, прынцыповасць і адначасова любоў да дзцей. Не абмянае аўтар і ўласцівыя настаўнікам чалавечыя слабасці. Так, адукаваны і паважаны ў вёсцы дырэктар, ветэран вайны, герой, часта прыкладаецца да чаркі. У цэлым жа вобразы настаўнікаў маюць выразна становачую эмацыянальную афарбоўку, бо ўбачаны вачыма падлетка Валодзіка, у будучыні самога аўтара.

Калі ў папярэдніх раманах локусам, у якім адбываецца дзеянне, была пераважна вёска, то ў новым творы адлюстраваны новыя павевы часу: вясцоўцы пачынаюць перабірацца ў горад. Гарадскім чалавекам, ужо не селянінам, а служачым становіцца і пасынак Кужалы Васіль, а Валодзік, выпускнік школы, увогуле марыць пра вышэйшую адукацыю геолога. Аднак у цэлым у гэты гістарычны час (сярэдня 50-х гадоў XX стагоддзя) народны характар усё ж быў сялянскім, што падкрэсліваецца і ў вобразна-вьяўленчых дэталіх твора.

У рамане «Пасля вайны» асабліва відачым становіцца майстэрства аўтара ў стварэнні партрэтных апісанняў. Партрэт і дэталі адзення заўсёды даюць уяўленне і пра характар чалавека, і пра абставіны яго жыццёвага лёсу.

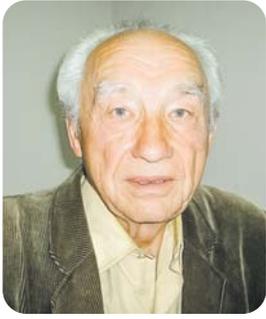
«Тосці па-святочнаму апрануты: Якаў Арыстархавіч пры гальштукі, з кульбай. Хвядося — у прыгожай хустцы-шаліноўцы. Якаў у пінжаку і нагавіцах з ільнянога палатна. Сярэбраны ланцужок, які звязваў з нагруднай кішэнькі, сведчыць, што гаспадар мае гадзіннік і свядома абыходзіцца з часам. Амброжый надзеў чорны гарнітур, ён ужо колькі месяцаў яго удавец». Большасць герояў мае характэрныя дэталі партрэта, якія пастаніна паўтараюцца аўтарам: нязменная капялюш і гальштук Якава Арыстархавіча, якія сведчаць пра яго ўнутраную інтэлігентнасць, непакорная пасмачка валасоў над лбом Лявона, якую ён увесь час стараецца прыгладзіць, нібы шукае выхад з цяжкай сітуацыі і супакойвае сам сябе. Магчыма, асабліва эстэтычная функцыя партрэта ў рамане звязана з тым, што гэта твор усё ж малападзейны ў параўнанні з іншымі часткамі гістарычнай хронікі, і аўтар мае мажлівасць засяродзіцца на стварэнні пераканальных вобразаў-персанажаў.

Яркім дадатковым сродкам стварэння вобраза з'яўляецца імя і прозвішча персанажа. Так, простае імя і сялянскае па месце прозвішча Кужаль характарызуе сутнасць галоўнага героя, «перакручанае» высакіцамі ў Свісціян імя Себасц'ян перадае адмоўную ацэнку асобы, а імя старшын калгаса Арыбарт Аўдзевіч не толькі здзіўляе, але і прымушае задумацца над асаблівымі паўнамоцтвамі героя.

Такім чынам, у рамане «Пасля вайны» У. Гніламедаў выкарыстоўвае апрабаваны ў папярэдніх раманах сродкі мастацкай выразнасці: характарыстыку героя праз учынак, які апісваецца ў падрабязных бытавых і псіхалагічных дэталіх; унутраныя маналогі, няўласна-простую мову героя, які надаюць пераканальнасць вобразу; індывідуальнасць мовы героя і яго выразны партрэт, у якім часта падкрэсліваецца нацыянальная адметнасць адзення і трапная сэнсава напоўненая дэталі. Дарэчнае выкарыстанне гэтых і іншых мастацкіх прыёмаў сведчыць пра высокі ўзровень майстэрства праізака.

Вольга РУСІЛКА

¹ Гніламедаў, У. Пасля вайны: раман / У. Гніламедаў. — Мінск: Беларус. навука, 2021. — 547 с.

Васіль ЗУЁНАК

Рэха

Пытанню безліч рэчу задасце:
Няўмольна час падводзіць падраўнкі.
Жыццё зямное — шлях у небыццё.
А ў рай нябесны — шлях без накірункаў.

І розніца між імі за малым:
Намітусь вечнасць каляндар гартае.
Усё, што ёсць, становіцца былым,
Былое ж толькі рэхам прылятае.

«Куды спышаешся? Спыніся, пачакай!...»
Маўчыць жыццё — ніяк не дапытання.
А рэха пагукай — адкажа: «Рай —
Куды табе не суджана дабрацца...»

Быць паэтам...

Марна пеічу намер патайны —
Самасуд з пажыццёвым стажам:
Задаю такія пытанні,
На якія ніхто не адкажа...

Калі робат сябе ўсвядоміць...

А скажыце: хіба не паўстане —
Ну, аднойчы! — такое пытанне:
Ці маліцца бяздушным багам,
Ці вяртацца ў разбураны храм,
Ці ў міжзор'і плаваць бяздомна,
Дно шукаючы ў чорным бяздонні, —
Што ж яшчэ застаецца нам,
Формул завялітых гаспадарам,

Казімір КАМЕЙША

Разбуральнікі гнёздаў

Пякельным раннем небам і гасцінцам,
Агнём, крыжамі, вытапаным жытам
Прышлілі ў мой край, у самае дзяцінства,
Аднойчы разбуральнікі чужыя.

І плакаў я і зразумець не мог
За некалькі ўсяго слязін ад смерці,
Чаму гэта у іх на спражках Бог,
Але зусім няма яго у сэрцы.

А, можа, проста сэрца ў іх няма?
— Няма! — адкажа праўда мне сама.

Дым вочы выядаў і біў у ноздры,
Гарэлі і калыскі і арэлі.
Яны ў агонь кідалі нашы гнёзды,
А песні нашых птушак не гарэлі.

Глядзеў праз плач я, ціхі бесхацінец,
Як хата наша ў змроку дагарае
І сыпле на іх твары рабаціннем —
Так неба разбуральнікаў карае.

Агонь ішоў адразу за патопама,
І свет трымцеў на тонкай павуціне.
Дажджы скуныя сплаканыя Еўропы
Не могуць змыць чужога рабаціння.

Я чуў, што ў птушак слёз няма для плачу,
А мы свае ўжо выплакалі вочы.

«...І прамаўляць, і маўчаць не мовай паэта, а чалавека»

Да юбілею выдання прадстаўляем вершы творцаў, якія з нашай газетай ужо не адно дзесяцігоддзе. Касмічная глыбіня ў іх светаадчуванні перадаецца праз расповеды не толькі пра вялікае, але і пра малое, вельмі дарогае і блізкае: яскравую раніцу, родную хату, уласную душу.

Калі робат сябе ўсвядоміць
І стваральнікаў згорне ў абдоймы?..

Каб...

Каб так: на сумленні —
Ні парушынкі,
Каб для малення —
Ані грашынкi,
Каб на нябёсах —
Ані хмурынкі,
Каб вырак лёсу —
Ані слязінкі...

Тады й спытаю
Ў сябе самога:
А ці бывае,
Каб — анічога?..

Каб ні з парога,
Калі не ў грыве...

А Бог такога,
Кругом святога,
Глядзь, і не прыме!..

Меню

Адно і ў шлунках, і ў галаве,
І клопат штодня вялікі:
Тым і харчуецца, тым і жыве,
Што шэфу вылізвае чаравікі...

Прамень расстайны...

Што схіляешся, сонца, за лесам,
Дно наўслед, без мяне, адзінока, —
Ані слова, маўчком?
І якія ўжо там інтарэсы,
Каб вось гэтак, нічком, —
Быццам штосьці не бачыш звысоку?..

Застаецца са мною тайнай
Твой апошні прамень расстайны, —

Хоць і кажа, што ноч міне,
А ці вернешся ты да мяне...

На вогнішчы касмічным...

Ніхто ў сусветнай гонцы
Нікому не сучаснік.
Не верыцца, што сонца
Калі-небудзь пагасне.

Хвала табе, вучонасць,
Ды я паверу хіба,
Што прыйдзе змрок той чорны
І да маёй Сялібы.

Што, па касмічных мерках,
Той дзень ужо так блізка, —
Не вер таму лютэрку,
Зямля, мая калыска.

Не траць надзей і ведай:
Ты зоркам аспадобы.
І на сясіёр-суседак
Не пазірай з жалобай.

Хай маюць на прыкмеце —
Няўжо ўсё выпадкова:
Садоў вясновых квецень
І песня жаўрукова.

А салаўі ў чаромсе!
А Начы рыбны нераст!
А птушчы-хмарачосы!
А з нерушамі верас!..

Якая ж ты старая —
Ты юная абліччам!
Не вер, што ты згараеш
На вогнішчы касмічным!..

Радаслоўная

Такая яна скупая,
Такая яна сляпая,

Маміаю белаю хусцінкай
Каля сэрца побач прабяжыць.

І хмурынкі ўсе, слязінкі ночы,
Фартушочкам чысценькім пратрэ.
Што парва — зноў вузёлкам сточыць
Наймацней за ўсіх дыў наймудрэй.

Вось яна зямлі дала спакою
І насустрэч сонцу ўжо бяжыць.
Я ж яе і ведаю такою,
З інішаю і дня б я не пражыў.

Ведзьма

Я з ведзьмаю жыў. Вам ад гэтага страшна?
А я ў яе ласкак купаўся і млеў.
Мяне не кармілі баршчом учарацінем,
А той смакатаю, што нехта не меў.

Яна не кухарыла — проста дзівіла:
Прыправіць то перцам, то сэрцам якраз.
Быў смак такі толькі хіба ў Радзівіла,
Што царавалі на сталі тады ў нас.

Яе малявалі ў вы і сукні ажынавай,
Падперазаную туга змяў.

Такая яна няпоўная, —
Мая радаслоўная.

Гукаю — не адгукаецца...

Такі ланцужок маёй памяці
Кароткі:
«Прапрадзед Аўлас...» —
І як не было раней нас...

Маўчанне ў адказ безыменнае.

А мы ж ім ішлі на змену.
А мы ж і тады нараджаліся —
Жылі і з вякамі спрачаліся.

Сахою і плугам у часе
Мой род на зямлі адзначаўся.
І выракам лёсу, казкай
Стаў жыццяпіс наш сямліанскі.

Ані магілаў, ні помнікаў, —
Усё як на ніве: роўненька...

Усё зямля пахавала,
Каб памяць мая сумавала.
Каб я з радаслоўнай кароткай
Шукаў апраўданне продкам.

Шукаў — і адно знаходзіў:
Мае карані — у народзе.
І цемра вякоў не аспрэчыць
Маю радаслоўную вечнасць.

* * *

Адзінае —
і не буду больш дакучаць, —
прашу:
пад святою апекай
не дай са словам тваім забяўляцца.
Дай, Божа,
і прамаўляць, і маўчаць
не мовай паэта, а чалавека,
і на д'ябла не спадзявацца.

А яна была ўсяго толькі жанчынаю,
Жанчынаю даўняе мары маёй.

За морам, пад сонцам і дзіўнымі пальмамі
Я шчасце у снах сваіх з ёй дабіраў.
І білі ёй вокны і дзверы падпальвалі,
А сам я ў абдымках яе згараў.

І слаўлю я гэты агонь спакусны
За шал і няўтольнасць, за чысціню.
А ў ведзьмы маёй — і душа, і вусны —
Усё палае, усё з агню.

Сцяжынка ўгору пляцецца ледзьве.
Час, вокам хітраўнікім не глядзі —
Я сам захінаю ад бед сваю ведзьму,
Бо я абаронца ў яе адзін.

Вяртанне ў зіму

Міхасю Казлоўскаму

У вагонах цвіце падаконак.
Печ дыхнула — і хата сагрэта.
Авівайце зіму з валёнак,
Калі хочаце трапіць у лета.

Вунь дзяржач нават ёсць ля ганку,
Абхвастаны, як пер'е ў кароне.
І з дзяцінства нянашага санкі
Палазкі свае гнуць у наклоне.

Сумназучна скрыпяць масніцы,
Смакавіта сквірчыць у печы.
Тое ноччу пасля прысніцца,
Што мне ранне само наішчабеча.

Кажухом, смаляком і бярозай
Дух мой хата да столі ўздымае.
Хай пагрэецца той, хто з марозу,
Дайце ўсім, хто чаго не мае!..

Час не толькі нас старыць і сварыць,
Ён на густ свой наш дом перайначыў.
Мы не толькі змяніліся ў твары,
Мы інакш і смяёмся, і плачам.

Поўнач болей не вые ваўкамі,
Дроў зіма на дрывотні не коле.
Мы сядзім і цярдліва чакаем,
Тых, хто болей не прыйдзе ніколі.

Фота Кастуся Дробова.

Крыху пра «ЛіМ» і сябе ў ім

Віктар Шніп

«ЛіМ» чытаю з 1977 года. Напачатку набываў у газетных шпітах, а потым, калі ўпершыню надрукаваўся з вершамі ў іштоднёвіку (гэта было восенню 1978 года), стаў яго пастаянным падпісчыкам. Нават калі вучыўся ў Маскве ў Літінстытуце на ВЛК, вытываў газету, каб ведаць усё, што адбываецца ў сучасным літаратурным жыцці. Працуючы ў «ЛіМе», вытываў наш іштоднёвік і для сябе, і для мамы ў вёска Пугачы. Словам, у наступным годзе будзе 45 гадоў, як кожную пятніцу «ЛіМ» прыходзіць у мяне паштовою скрынку.

Вініуючы іштоднёвік з юбілеем, хачу крыху згадаць тая частку сваёй працы ў «ЛіМе» і стасункі з ім. У гэтым мне дапамогуць скарачаныя запісы з майго дзённікавага рамана.

7.01.1995. У сераду пазванілі з Міністэрства культуры і друку ад намесніка міністра Івана Карэнды і прапанавалі прыйсці пагаварыць пра газету «Культура», дзе мне даюць пасаду галоўнага рэдактара. Я напачатку разгубіўся, нават думаў адразу адмовіцца. Затым паехаў да двюх гадзін у міністэрства. Размова была з Іванам Карэндам. Далі запойніц асабовы лісток для аддзела кадраў.

У чацвер патэлефанаваў з «Бярозкі» Аляксей Бадак і перадаў ад свайго галоўнага рэдактара Вячаслава Адамчыка прапанову прыйсці да іх на працу загадчыкам аддзела літаратуры. У іх быў сход, і ўсе сыйшліся на майё кандыдатуры. Другой кандыдатурай была Люда, але яны хочучь хлопца. У пятніцу прыйшоў з працы, і Люда мне паветамі, што тэлефанаваў з «ЛіМа» Мікола Гіль і хоча пагаварыць са мной. Відаць, таксама прапануе працу. Шмат прапаноў. Не застацца б каля разбітага карыта.

17.01.1995. У мінулы панядзелак хадзіў у «ЛіМ» — гаварыў з М. Гілем — прапануючы працу намесніка галоўнага рэдактара. Гэта амаль тое, што і ў «Нашым слове», але ж гэта «ЛіМ», якому ўжо за 60 гадоў. Пра ўсё перагаварыў з Б. П. Сёння пайшоў у «ЛіМ», каб усё вырашыць. М. Гіль падпісаў паперу на пераход. Я з «НС» не пайшоў бы, калі б... Праўда, у «лімаўцаў» свае праблемы, але гэта ўсё-такі літаратурнае выданне, дзе працуюць, дзякуючы богу, пісьменнікі. Заходзіў Анатоль Кляшчук. Рад, што буды ў «ЛіМе». Пазней зайшоў Анатоль Сым у шапцы Пазнякевіча з падбітым вокам. Самае галоўнае — прынёс для друку вершы, і калі я хацеў зірнуць на іх, ён закрычаў: «Шніпу не паказваць!» Адчуваецца, што Анатоль згубіў самаўпэўненасць. Хацеў сфатаграфавання з падбітым вокам.

У «НС» прыйшоў са сваёй навіной — усё думаў, як сказаць Эрнэсту Ялугіну. Расказаў Мар'яну Віжу. Ён мяне падтрымаў і стаў прасіцца, каб я ўзяў яго з сабой. Прывыклаў паказаць Ялугіну просьбу Гіля перавесці мяне ў «ЛіМ». Ялугіну ледзь кепска не стала. Даведаліся нашы. Сталі дзіўніцца і шкадаваць, што я пайду ад іх. Вечарам утаварыў Уладзіміра Панаду на сваё месца ў «НС».

19.01.1995. На працы Ялугін спрабаваў мяне адгаварыць ад пераходу ў «ЛіМ». Нават званіў Нілу Гілевічу, які засмудзіўся, даведаўшыся пра мой пераход. Ялугін ведаўшы мяне, што Гілевіч скажа Міколу Гілю, каб той не браў на

працу Шніпа. Словам, Ялугін у разгубленасці: хто будзе ў яго працаваць? Я прапанаваў на сваё месца Уладзіміра Панаду. Ялугін пагадзіўся з гэтым. Я пазней патэлефанаваў Б. П. і расказаў пра свае справы. Даведаўся, што Гіль без папярэдняй размовы з Гілевічам не прапаноўваў бы мне пасаду ў «ЛіМе». Як там будзе далей? Бог пакажа. Але я настроіўся ісці ў «ЛіМ».

22.01.1995. У пятніцу хадзіў у Міністэрства культуры і друку да І. Карэнды. Сустрэў мяне ён без настрою, бо я прагаварыўся, што мне прапанавана быць галоўным рэдактарам у «Культуры». Амаль гадзіну размаўляў з Карэндам. Напачатку ён быў злосны, што ўсё так атрымалася: «У мяне на «Культуру» кандыдатур няма!» Гэта ён паўтарыў разоў дзесяць. Казаў, што трэба галоўны рэдактар у «Спадчыну», намеснік у «Роднае слова», дрэнныя справы з «Беларускай мінуўшчынай» і хапае вольных месцаў у самім міністэрстве. Мой лёс вырашыцца ў аўторак пасля размовы Карэнды з Бутвічам: ці «Культура», ці «ЛіМ»? «ЛіМ» для мяне як паэта блэйж — як ні як, а выданне пісьменніцкае, і калектыў пісьменніцкі, і здаецца, надрэзаны.

31.01.1995. Учора быў першы дзень працы ў «ЛіМе». Усё прайшло нармальна. Якраз бачыўся з Р. Барадудзіным, які павіншаваў мяне з новай працай праз крысо кажуха. Зайшоў М. Замскі і паклікаў да тэлефона. Званіў Барадудзін. Ён алдаў вершы для свайго юбілею і адным прапусціў два радкі. Я запісаў і перадаў М. Гілю.

1.02.1995. Трэці дзень на працы. Крыху стаў уваходзіць у курс спраў. У «ЛіМа» свае праблемы, але не такія, як у «НС». Зноў бачыў Галубовіча і Федарэнку. Зазірнуў да Цвіркі ў «Польмя» і ў «Беларусь».

29.03.1995. У панядзелак Аляксей Асташонак правёў увесь дзень у «ЛіМе»: «А мне няма куды ісці, як толькі ў «ЛіМ»». Пад канец працоўнага дня на Алясе прыйшла жонка.

У пятніцу адзначылі мае 35. Заходзілі ў «ЛіМ» павіншаваць мяне Аляксей Письмянкова з Анатолем Экзавым. Тэлефанавала Эдзі Агнявеч: «Не вытрымала і патэлефанавала вам. Мне вельмі спадабаліся вашы вершы ў «ЛіМе». Я цяпер перакладаю французскую паэзію, і вашы вершы вельмі блізкія да яе. Але яны вашы...»

20.08.1995. У пятніцу хадзіў на пасяджэнне аргкамітэта па правядзенні свята Дня беларускай пісьменнасці і друку. «ЛіМ» будзе ўдзельнічаць у свяце.

2.01.1996. Выхадны дзень. 30 снежня ў «ЛіМе» святкавалі 30-годдзе працы ў газеце Міхаіла Замскага. Напачатку ўсё было культурна, а тут раптам прыйшоў Анатоль Сыс і прывёў з сабой Пятра Васючанку. І пачалося! (...) За святочным сталом, як тры асілкі, сядзелі тры лімаўскія рэдактары — дырэктарні Мікола Гіль, былыя Аляксей Жук і Анатоль Вярцінскі. Сыс надумаўся чытаць вершы. Ніхто не слухаў. Сыс, пазлаваўшыся, заявіў, звяртаючыся да Вярцінскага: «Анатоль, ты застанешся ў літаратуры!» Усе прыйшлі. Вярцінскі прыслухаўся. Сыс працягнуў: «Застанешся толькі таму, што я табе верш прывясці!» Анатоль Ільч тут жа галаву апусціў.

15.02.1996. Люда збіраецца перайсці на працу ў «ЛіМ». Учора да нас у рэдакцыю прыходзіў Мятліцкі. Пасля аперацыі ходзіць з кавенькай, але па-ранейшаму жартуе.

21.05.1996. Нядаўна ў «ЛіМе» быў не вельмі прыемны артыкул пра Мікалая Яроманку. Здавалася, што народны артыст павінен разлавацца і даць нейкі адлуп (Жанка, яшчэ і будзе), а ён сустраўся з нашай Жанай Лашкевіч і хораша пагаварыў, нават абяцаў адказаць для

«ЛіМа» на пару пытанняў. Што ж, разумны, відаць, чалавек. Іншы б накінуўся і на Лашкевіч, і на «ЛіМ» і выліў бы ў адказ пару вёдзер броду.

23.08.1996. У панядзелак усім «ЛіМа» святкавалі 50-годдзе Алясе Марціновіча. Хапала і людзей, і было паўнютка на сталі. Мы з Людмілай прыйшлі з дзецьмі, бо няма з кім дома пакінуць. Спачатку думалі пабыць крыху, але потым прасядзелі да канца. Не абышлося без Анатоля Сыса...

28.02.1998. Апошні дзень зімы. Снегу няма. Градусаў пяць цяпла. Субота. У сераду ў «ЛіМ» прыходзіў мастак Мікола Пудзік: «Я прыйшоў да Рыгора Барадудзіна». Я ў адказ: «У нас Барадудзін не працуе!» — «Я прынёс свае вершы. Я Цудзік! Хачу ў вас зрабіць невялікую выставу!» Я запрасіў Міколу і яго менеджара (так прадставіўся наш другі гошч) да сябе ў прыёмную. Хлопцы прыйшлі з карцінамі, якія тут жа ў прыёмнай пачалі расставіць. Атрымалася невялікая выстава. Карціны можна было набыць за нядорога.

15.09.1998. Пачало халадаць. Мікола Сымонавіч прынёс навіну, што ў нас будзе галоўным рэдактарам Аляксей Письмянковаў.

19.09.1998. Учора даведаліся, што дакладна ў нас будзе Аляксей Письмянковаў. Хацеў Мікола Мятліцкі, за якога прасіў сам Іван Шамякін. Але...

4.11.1998. Серада. Нам у СП будучы прызначаць новага галоўнага рэдактара. «Лімаўцаў» ніхто не запрашаў. Будзе А. Письмянковаў, калі нічога не ўтворыцца. **28.12.1998.** З 1 студзеня ў нас Аляксей Письмянковаў.

18.03.1999. У нас у «ЛіМе» паціху ўсё наладжваецца. Письмянковаў прывык да нас, а мы да яго. Сяджу ў адным кабінэце з Паўлам Вераб'евым. Прыходзілі балгары, якія складоўчы беларускае анталогію. Былі з імі Гілевіч і Вярцінскі. Сфатаграфаваліся.

21.05.1999. Святкавалі выхад 4000-га нумара «ЛіМа». Збіраліся ехаць усёй рэдакцыяй у «Слач», але скончылася тым, што нашы гаручыя прыпасы засталіся замкнутымі ў сейфе, а наша Наташа з ключом некуды з'ехала. Святкавалі ў рэдакцыі. Прыйшлі Н. Гілевіч, А. Вярцінскі, Х. Жычка, Н. Гальпяровіч і У. Мачульскі. Пазней далучыліся Л. Лубовіч, А. Варановіч, Ю. Свірка, А. Клышка, В. Грышановіч і ішчэ сёй-той.

23.10.2010. Часта ўспамінаю Алясе Письмянкова, з якім некалькі гадоў працаваў у «ЛіМе». Ён галоўным рэдактарам, а я адным з яго намеснікаў. З Алясем было хораша працаваць, бо ён да ўсіх супрацоўнікаў адносіўся як да родных. Стараўся не крыўдзіць нікога, перажываў за ўсіх і ўсё і часам залішне. Землякі ж для яго былі як святыя. Памятаю, у рэдакцыю прыходзіць Леанід Левановіч. Праз хвілін пяць Письмянковаў кліча мяне ў кабінет: «Трэба паставіць у гэты нумар апавяданне Леаніда Кірэвіча, якое ён прынёс два тыдні назад!» — «Мы ж у мінулым нумары апавяданне тое надрукавалі!» — адказаў я і прынёс Левановічу і Письмянкову па газеце...

9.09.2011. На пачатку 80-х гадоў у «ЛіМе» ў аддзеле крытыкі працаваў Анатоль Сідарэвіч, і я, як і многія з майго пакалення, дзякуючы яму, стаў пісаць рэцэнзіі. Крытыкуючы па заказе, я не адразу зразумев, што займаюся не тым, чым трэба. І хоць я супрацоўнічаў з «ЛіМа» гады два, але за гэты час паспеў пакрыўдзіць некалькі добрых паэтаў. І сёння мне сорамна за тое, што я быў «крытыкам».

27.02.2012. Учора з Людмілай Рублеўскай і сябрамі «Літаратурнага прадмесця», якім яна кіруе, ездзіў да Аксаны Спрычанч на Лысуго гару, дзе мы распачалі святкаванне 10-годдзя стварэння суполкі. Суполка ўзнікла ў кастрычніку

2002 года пры штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва», дзе я працаваў галоўным рэдактарам. На той час дырэктарам холдынга «ЛіМ» была Таіса Бондар. Маю ідэю яна падтрымала, і пасля абесткі ў газеце на першае пасяджэнне прыйшлі Аксана Спрычанч і Наталля Дзянісава. На другі раз ужо было некалькі чалавек, а праз некалькі месяцаў у самым большым пакоі «ЛіМа» ўсе не змясціліся (было чалавек трыццаць), хто прыйшоў на пасяджэнне «Літаратурнага квартала». Так суполка называлася да таго часу, пакуль Людміла Рублеўская працавала ў «ЛіМе»... Словам, ёсць што ўспомніць...

22.07.2012. У «Літаратурнага прадмесця» ёсць традыцыя — перапіс усіх, хто прыйшоў на пасяджэнне суполкі. Першы запіс у тоўстым нататніку з'явіўся 17 снежня 2002 года. На пасяджэнні «Літаратурнага квартала» былі: Кацярына Чарнушэвіч, Наталля Дзянісава, Вольга Лемішэўская, Святлана Канановіч і Аксана Спрычанч. Была вырашана збірацца па чацвяргах у 18 гадзін.

23 студзеня 2003 года. На пасяджэнне «Літаратурнага квартала» прыйшлі: Вікторыя Сотнікава, Віка Трэнас, Святлана Канановіч, Ігар Клепікаў, Павел Каспяровіч, Валеры Русельнік, Аляксей Яскевіч, Сяргей Патаранскі, Васіль Востры, Аксана Спрычанч, Наталля Кучмель і Усевалад Гарачка. Мастак Алег Карповіч зрабіў для «Літаратурнага квартала» эмблему, пад якой у «ЛіМе» друкаваліся творы сяброў суполкі. Усе пасяджэнні вёў я з Людмілай Рублеўскай.

25.09.2013. «Кожную кнігу трэба пісаць так, нібы гэта твая лепшая і апошняя» — казаў Уладзімір Караткевіч. Трэба, але не заўсёды нашы жаданні супадаюць з нашымі магчымасцямі. І мы пішам кнігі, і яны ў нас (кажу не пра ўсіх) атрымліваюцца не лепшымі за папярэднія, а тым больш не апошнімі. Апошнімі і не трэба! Згадаўся паэт Сяргей Грахоўскі, які, калі я працаваў у «ЛіМе», сем гадоў усё прыносіў і прыносіў новыя вершы і казаў: «Гэта мае апошнія творы...» Памёр на 90-м годзе жыцця...

13.04.2016. Нават тады, калі быў галоўным рэдактарам «ЛіМа» Анатоль Вярцінскі, беручы мае вершы да друку, загадчык аддзела літаратуры Юрась Свірка казаў: «Не ведаю, што тваё і калі пойдзе. Усё залежыць ад Гіля...» Наўрад усё пры Вярцінскім у «ЛіМе» залежала ад Гіля, а вось тое, што было пры Гілю, то сапраўды залежала ад яго. І не таму, што Мікола Сымонавіч нікому нічога не давяраў, а наадварот, што ўсе яму давяралі. Ну, магчыма, не ўсе, але... Заведама слабае і халтурна-графаманскае не праходзіла ў друку. Ён чытаў усё сам.

12.05.2018. У «ЛіМе» за 11 мая Вітаўт Чаропка напісаў пра мяне: «Віктар Шніп — моцны паэт з паэтычным камп'ютарам у галаве. Вершы ў яго нараджаюцца як замовы. Здаецца, ён іх вывучыў у дзяцінстве ад таямнічых гукаў высковага сувету і васьм дыячэра шчодраскава. А пасля знаёмства з яго дзённікавымі занатоўкамі я аднёс яго да своеасаблівай і такой рэдкай з явы — лаваец імгненнай і нават соннай. Сон пра Сыса, які жыў у Вільні, магчыма, прарочы. Там ён можа сустрэцца з улюбёнымі Купалам і Багдановічам, ды і Барадудзін неўзабаве далучыцца да іх. Сумаваць не будзе...» Пачытаўшы гэты пра сябе, я панадаў галаву. Камп'ютара не знайшоў. А вось вышнова «лавец імгненнай і соннай» думааю скарыстаць, называючы так новую кнігу дзённікавага рамана. А можа, і не скарыстаю...

20.02.2022. У найбліжэйшых нумарах часопіса «Польмя» будзе надрукавана амаль сорак старонак (на жаль ужо, як спадчына) успамінаў Міколы Мятліцкага пра газету «Літаратура і мастацтва».

Бесяддзю ўзгадаваны

З лёгкай рукі Хведара Жычкі мне давялося працаваць у «ЛіМе» пры некалькіх рэдактарах. Пра кожнага ёсць што сказаць, а пра некаторых і гаварыць ужо. У шэрагу іх Алесь Письмянкоў не проста па-свойму адметны, ён... Нават і не ведаю, як лепш ахарактарызаваць. Канешне, душа-чалавек. Несумненна, аптыміст, якіх пашукаць трэба. Безумоўна,

добры, шчыры, спагадлівы. Як паэт — на дзіва таленавіты. Як творца ўвогуле — з той рэдкай пароды творчай браці, якія вельмі ж любяць пачуць добрыя слова пра напісанае. Пры гэтым гатовы даводзіць, што і тое ім не ўдаецца, і гэтак. І тут нешта зрабіў не так, і там трэба было б сказаць інакш. Чаго-чаго, але такіх сумненняў я не люблю. Бо загадка вядома, да чаго яны зводзяцца і чым заканчваюцца: «Прыемна ад цябе пачуць гэта». Ці: «А ўжо і не сумнявайся ў сабе». Альбо: «То, бадай, трэба працаваць і далей».

Нешта падобнае пра такія яго якасці могуць сказаць і іншыя, хто быў з ім добра знаёмы. Аднак пераважная большасць паза ўвагай пакідаюць ці не самае цікавае, у нечым па-свойму знакавае супадзенне. Алесь Письмянкоў нарадзіўся 25 снежня, а 26 снежня... Нібыта загадка яму было напярочана звязць свой лёс з «ЛіМам».

Адчуваю, колькі ўсмяшак выклікала такое маёй меркаванне. Дапісаўся. Што з пенсіянера возьмеш, ды яшчэ з былога раёншчыка. У тысяч людзей нейкія нечаканыя супадзенні можна знайсці. І што з гэтага? А тое, што і ў гэтым не абышлося без Таго, хто вызначае нашы лёсы. Адзіны Ён загадка ведаў, што гэты хлопчык, які ўпершыню падаў свой галасок 25 снежня 1957 года ў вёсцы Бялынкавічы Касцюковіцкага раёна, і паэтам стане, і будзе мець схільнасць добра ладзіць у калектыве. Таму сцяжына, звязаная з «ЛіМам», яму найлепей і прыдасца. У далейшым, дзякуючы промыслу Божаму, усё так і склалася.

Яшчэ студэнтам-другакурснікам аддзялення беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Алесь надрукаваўся ў «Дні паэзіі», што выйшаў у 1976 годзе. Творчую пачатковую літаратуру яму даў найвыдатнейшы паэт Аляксей Пысін. У невялікім уступе-прадмове «У школе матчынай мовы», што папярэднічаў вершам, прызнаваўся: «На касцюковіцкіх семінары (маладых пачаткоўцаў. — А. М.) асабліва прыемным было знаёмства з сямянцаціцадавым Алесем Письмянковым. Нядаўні дзесяцікласнік, ён працаваў карэктарам у раённай газеце, а жыў у сваёй вёсцы Бялынкавічы, якая поблізу. Танклявы, светлавалосы, знешне ён нагадваў гарадскога падлетка, але занадта ціхі і сарамлівы. Можна, разумеючы гэта, у сваёй вершак хацеў быць крыху «байчэйшым», надаваў сваіму лірычнаму герою больш сталасці і мужнасці. А найлепшыя яго вершы па-юнацку шчырыя і непасрэдняы, у іх шмат пачуцця і такой добрай наіўнасці, якая асабліва кранае».

Вершы ён не проста пісаў. Ужо тады інтуітыўна адчуваў выказанае ў сталым узросце ў сваім «літаратурна-сентыментальным падарожжы» пад назвай «Думачы вершы...»: «Паэты з уласнай практыкі ведаюць, што вершы не пішучы, вершы думаюць, вершы выношваюць і толькі потым запісваюць. Невыпадкова раней у літаратуры існавала дума як жанр. Пямятаецца, у Лерманатава — «Дума», у Якія Купалы — «Думка», у Тараса Шаўчэнка — «Дума»... Я ніколі не пісаў вершаў — я іх думаю».

Вершы думаюць ён, крочачы за ваколіцу Бялынкавіч — туды, дзе імклівай стужкай разлілася рака яго маленства і рака маленства Аркадзя Куляшова Бесядзь, і, як пасля даведаўся, родная рака яшчэ аднаго выдатнага ўраджэнца тамашніх мясцін Івана Чыгрынава.

Бесядзь змалку гайдала яго на сваіх хвалях, яна ж калыхала і яго мары, якія сьлягалі далёка-далёка за небакрай, што

хаваўся за мройнасцю абсягаў. Да яго звяртаўся не толькі ў думках, але і пры любой магчымасці наведваўся. І калі быў студэнтам. І калі працаваў у Мінску. Пісаў не так і шмат.

Зразумела, мала-многа — не паказчык якасці напісанага. Куды важнай патрабавальнасць. У Алесь Письмянкова была не проста патрабавальнасць, а звышпатрабавальнасць. Складаючы кнігу выбранага «Я не памру, пакуль люблю» для серыі «Беларуская паэзія XX стагоддзя» (2000), ён старанна «прасяюў», і свой дэбютны зборнік «Белы камень», і наступныя «Чытаю зоры» (1988), «Планіда» (1994), «Вершы» (1997), хоць гэта і прывяло да таго, што былі «адрэчаны» шмат якія цікавыя творы.

Сапраўды, калі сабраць усё напісанае ім, а гэта не толькі «дарослыя» вершы і згаданыя публіцыстычныя развагі, але і тры кнігі паэзіі для дзяцей, набярэцца няшмат, але гэта ўсё тое, што з поўным правам трэба аднесці да безумоўных яго мастакоўскіх набывткаў, а значыць, і да набывткаў беларускай паэзіі XX стагоддзя.

Ён — адзін з нямногіх, хто з першых жа сваіх творчых крокаў аказаўся гэтак цесна прывязаны да роднай яму бесядзскай зямлі, а яшчэ адразу намацаў туго сіджыну, што вядзе ў мінуўшчыну роднага краю, кранаецца самых вытокаў, а ўжо з гэтых аглядзін даўніны паспяхова перайшоў і да больш глыбокага асэнсавання паняцця Радзімы, Бяшчэаўшчыны, Беларусі. У яго жыло, напайняла яго сэрца і душу да самых краёў асаблівае стаўленне да свайго народа. Ён не захапляўся ім безаглядна, як гатовы захапляцца тыя, хто клянецца ў вернасці. Аднак і не папракаў свой народ за тое, што ён, быццам, не такі, якім павінен быць. Успрымаў яго такім, якім ёсць на самай справе.

Адстойваў сваю пазіцыю, не збіраючыся штосці даказваць, нешта даводзіць ледзь не з кулакамі. Як не ўспомніць у сувязі з гэтым яго верш «... Вам ахвота крычаць...»:

*Вам ахвота крычаць,
Мне ж — наплакаць крадкою,
Мне б крыху намаўчаць
З сябруком Маруком.*

*І куды мы імчым?
І чаго мы крычым?
Памайчым над святым,
Аб святым памайчым.*

*Слоў разменную медзь
Колькі можна збіраць...
Памайчаць трэба ўмець,
Трэба ўмець памайчаць.*

Сімптаматычны і гэты верш:

*Не спяшайцеся мяняць
акуляры ружовых
на звычайныя:
гэта не толькі змена оптыкі
ці перамена колеру —
гэта найперш
перамена поглядаў:*

Фота Касцюка Дробава.

Алесь Письмянкоў.

*перамога звычайнасці
над узнесласцю,
раўнадушся
над шчырасцю.
І, нарэшце,
у акулярах ружовых
вы трошкі мастак...
Не спяшайцеся мяняць
акуляры ружовых...
Гэта раю вам я —
чалавек
у звычайных акулярах.*

«Чытаю зоры», каб лепей спазнаць сваю зямлю. «Чытаю тапамініку», каб глыбей пранікнуць у сутнасць назваў, што перадаюцца ад пакалення пакаленню. І прызнаваўся ў сваіх пачуццях да Бацькаўшчыны быццам на адным дыханні. Таму яго вершы такія кароткія. Сведчыць: «...амаль ніколі не пішу — я запісваю. Паэты добра ведаюць, што часта першыя строфы прыходзяць самі, яны нараджаюцца лёгка, без усяякай натугі, і дыханне іхняе натуральнае і нязмушанае. Яны як падарунак ад Бога. Іншы раз нават здаецца, што да іхняга з'яўлення на гэты свет ты не маеш ніякага дачынення. Проста табе быў голас аднекуль адтуль, і ты яго ўсяго толькі падслухаў ды запісаў на чысты аркуш паперы».

Ёсць у гэтых радках штосці ясенінскае. І не толькі ў самой інтанацыі — сваяцтва тут і іншага плана. Як і яго выдатныя рускі папярэднік Сяргей Ясенін, ён часта адчуваў сябе адзінокам: «Ад неба бліжкі ці далёкі, // Хоць у царкве, хоць на піру — // Паэт заўсёды адзінокі. // Я гаварыў і гавару». Ды і ў яго знешнім выглядзе было штосці ясенінскае. Гэта не толькі маё назіранне. Пасля наведвання Беласточчыны з гумарам расказаў, як у адным рэстаране нечакана пачуў: «Серэжжа!» Так успрыняў яго польскі акцэнт, які родам быў з Баранавічаў.

Многія з творчых людзей па-добраму могуць пазайздросціць Алесевай службовай кар'еры. Пасля ўніверсітэта адразу працаваў у аддзеле крытыкі і бібліяграфіі «ЛіМа», пасля рэдактарам аддзела навукі і мастацтва часопіса «Польмя», быў сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, вярнуўся ў «Польмя» намеснікам галоўнага рэдактара, каб пазней зноў перайсці ў «ЛіМ», дыпер ужо галоўным рэдактарам. Апошнім часам узначальваў часопіс «Вожык».

Чаго не скажаш пра лёс жыццёвы. Ён, у адрозненні ад творчага, выпрабавваў яго жорстка, нават з нейкай सदэскай паслядоўнасцю. Блізкія Алесю людзі адыходзілі адзін за адным, пакідаючы ў яго душы глыбокі след, а ў сэрцы — незагоеныя раны. А сэрца ён меў хворы, аднак да ўрачоў ніколі не наведваўся. Як выветлілася пасля смерці, на нагах перахадзіў ажно тры інфаркты, а чацвёрты і забраў яго ў магілу.

Калі чалавека няма, шмат якія ранейшыя выказванні ўспрымаеш па-новаму, абавязкова шукаючы ў іх нейкія патаемныя сэнсы, што на адлегласці ўспрымаецца ўжо як змрочнае прадчуванне. Яшчэ ў кнізе

«Чытаю зоры» ён упершыню спрабаваў заірнуць туды:

*«Я ўжо дома, а ты — у гасцях»...
І суцяшэнне, і пагроза.
Розум*

*пагаджаецца цявразо,
А цела —*

халадок працяў.

Даруй, паце невядома,

І напамін твой берагу,

І ўсё ж паверыць

не магу,

Што дом мой там,

што я — не дома.

Можна ўспрыняць гэты твор выпадковым, але ж пазней згаданы матыў у рознай інтэрпрэтацыі гучаў усё больш настойліва. І гэта пры тым, што сам паэт разумее, наколькі непрадумана сказанае слова можа стаць учынкам: «Вершы могуць здарацца, // Вершы могуць прысніцца, // Могуць плакаць, смяцца, // Крычаць і маліцца. // Вершы могуць забыцца, // У куточак забіцца, // Замаўчаць, затаіцца, // Каб аднойчы адбыцца. // І збыцца». А назва адной з кніг «Планіда» — выпадковая?!

У кожнага зорка свая,

Кожнаму кубак наліты.

У кожнага доўга свая,

Ці, як кажуць,

планіда.

Усе мы ў гасцях на піру,

І званыя ўсе мы нібыта.

Я свой кубак стакоіна бяру:

Буду піць —

як наліта.

Загадка і ўся яго паэзія. У тым сэнсе, што, як на першы погляд, як быццам і нічога нечаканага. Матывы цалкам традыцыйныя, а бірэ ж за жывое, кранаецца самых патаемных душэўных струн. Інакш і быць не можа, бо ўсё гэта не толькі талентам народжана. А прапушчана праз яго сэрца. Не проста хворы, а болен напайнае. За чалавека, за зямлю родную. Безабароннае перад няшчэрасцю, двудушнасцю. Некалі прамоўленае Алесем Письмянковым, ужо ўспрымаецца і яго голасам адтуль. З нематы і вечнасці:

*Я прыеду, я вярнуся,
Я прыду да пльвіткай рэчкі,
Дзе самотны белы бусел
Думу думае аб вечным.*

*Як і год, і два, і дзевяць,
Мо яшчэ з сярэдніявечча,
Ён вартуе рэчку Бесядзь,
Думу думае аб вечным.*

*Я вярнуся, пакланюся
І яму, і нашай рэчцы,
Я з ім ціха пажуруся
І падумую аб вечным.*

*Пакланюся, пажуруся
І ў тумане знікну заўтра...
Белы бусел, белы бусел —
Мой задумлівы саўтар.*

Ён вяртаецца паэтычнымі чытаннем «На Письмянковым лузе», што праводзіцца штогод у яго родных Бялынкавічах. Сваімі вершамі, якія з захапленнем чытаюць аматары сапраўднай паэзіі. Мне ён падпісаў ці не ўсе свае кніжкі. Бадай, за выключэннем зборнікаў для дзяцей. У рукі звычайна бяру томкі з серыі «Беларуская паэзія XX стагоддзя». На ім Алесь пакінуў такі аўтограф:

*«Дарагому Алесю Марціновічу, каб жыў доўга і тварыў плённа, як і сёння.
З павагай, па-сяброўску Алесь Письмянкоў.
30.XI.2000 г.»*

Старося прыслухоўвацца да гэтага пажадання. Бо памятаю яшчэ і цудоўны яўрэйскі анекдот. У Мойшы пытаюцца: «Як справы?», а ён адказвае: «Не дакачаецца!»

Алесь МАРЦІНОВІЧ

У сугуччы слоў ЖЫВЫХ...

Да 100-годдзя Міхася Цікоцкага

Па волі лёсу ці Бога на роднай зямлі часам з'яўляюцца такія сем'і, якія становяцца артыстамі ў жыцці і дзейнасці для іншых, вызначаюць вектар развіцця пэўных галін мастацтва і навукі. На беларускім творчым небасхіле ХХ стагоддзя нязгаснымі зоркамі ззяюць дзве постаці Цікоцкіх — Яўгена Карлавіча (1893—1970) і Міхася Яўгенавіча (1922—2012). Бацька, адзін з заснавальнікаў беларускай прафесійнай класічнай музыкі (аўтар опер «Міхась Падгорны», «Алеся», «Ганна Громава», шасці сімфоній і іншых твораў), і сын, заснавальнік беларускай стылістыкі.

Менавіта творчая атмосфера ў сям'і, знаёмства з многімі дзеячамі беларускага мастацтва спрыялі выхаванню ў сына Міхася, які нарадзіўся 20 лютага 1922 года ў Бабруйску, мастацкага густу, паважлівага стаўлення да слова. Пераехаўшы ў Мінск, сям'я Цікоцкіх жыла на Цыянскай вуліцы, але на пачатку Вялікай Айчыннай вайны аказалася разлучанай: Яўген Карлавіч на той час быў за межамі Беларусі. Толькі ў 1943 годзе сям'ю здолелі пераправіць у партызанскі атрад, а адтуль — на вялікую зямлю.

Маладога 21-гадовага Міхася Цікоцкага прызвалі ў рады Чырвонай арміі, і ён трапіў на фронт, змагаўся за свабоду роднай зямлі. У 1944 годзе быў паранены, выйшаў са шпітала і працягваў ваяваць з ворагам, прычым здзяйсняючы гераічныя ўчыны, за якія ўганараваны дзюма медалямі «За адвагу». Ва ўзнагародным лісце, які захоўваецца ў Цэнтральным архіве Міністэрства абароны Расійскай Федэрацыі (ф. 33, воп. 686196, адз. зах. 6506), пазначана, што другі медаль уручаны гвардыі яфрэйтару Цікоцкаму «за адвагу і мужнасць, праяўленыя пры дзеяннях у разведцы праціўніка ў раёне Калон, Жыхава-Гаць і Краснасель з 14 па 18 студзеня 1945 года, дзе ім знішчана тры салдаты праціўніка» (гэта Мазавецкае ваяводства Польшчы). Лёс (ці Бог) пакінуў маладога хлопца для далейшага слугавання на карысць Бацькаўшчыне, яе паступоваму развіццю і праціўтанню.

У пасляваенны час творчая сцяжына прывяла Міхася Цікоцкага на факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, які ён скончыў у 1950 годзе. Сувяз з роднай зямлёй і родным словам арганічна працягнулася падчас працы ў газетах «Савецкі селянін» і «Калгасная праўда» (1950—1952), у часопісе «Вожык», дзе журналіст Цікоцкі нібы збіраў разам з хлебаробамі буйныя зярняты з хлебадайнай нівы і размаітыя ярліны роднага слова для сваіх матэрыялаў. Злабадзённым, пісаным з веданнем сялянска-

і ў 1953 абараняе кандыдацкую дысертацыю на тэму «Публіцыстыка Якуба Коласа». Менавіта ў гэтай працы навуковец упершыню засяроджваецца на праблемах пісьменніцкай публіцыстыкі, даказвае яе непарыўную сувязь не толькі з сучасным станам грамадства, але і з мастацкай творчасцю класіка беларускай

Фота з архіва М. Цікоцкага.

Міхась Цікоцкі.

літаратуры. У 1950—1960-я гады Міхась Яўгенавіч займаецца даследаваннем гісторыі беларускай журналістыкі, друкуе артыкулы ў часопісах «Польмя» і «Беларусь» («Публіцыстыка П. М. Шпілеўскага», «Колокол» Герцена аб жыцці і барацьбе беларускага народа), «Нявыдадзены часопіс (пра барацьбу выдання народнага часопіса ў Беларусі ў 60-я гады XIX стагоддзя)», «Карэспандэнты з Беларусі ў сатырычным часопісе "Искра" В. Курачкіна і М. Сцяпанавы і інш.), першы з даследчыкаў звяртаецца да разгляду ідэяна-тэматычных асаблівасцей прыватнай грамадска-палітычнай і літаратурнай газеты «Мінский листок» (той, дзе ўпершыню апублікавана паэма «Тарас на Парнасе»).

Але ўсё больш Міхась Цікоцкі засяроджваецца на ролі слова ў публіцыстычным тэксце, на яго багатых эстэтычных магчымасцях, якія дазваляюць перадаць разам з фактычнай (падзейнай) інфармацыяй і разнастайную гаму пачуццяў і перажыванняў. Доктарская дысертацыя навукоўца на тэму «Праблемы мовы і стылю публіцыстычных твораў», абароненая ў 1972 годзе, стала першым у Савецкім Саюзе даследаваннем падобнага кшталту, а выдадзеная на год раней кніга «Стылістыка публіцыстычных жанраў» была запатрабаваная на факультэтах журналістыкі іншых універсітэтаў краіны. Менавіта зварот да публіцыстыкі прадвызначыў цікавае да кнігі, бо практычна ўсе тагачасныя «ўсесаюзныя» навукоўцы разглядалі стылістыку на падставе твораў мастацкай літаратуры.

Намаганнямі і дбаннем Міхася Цікоцкага ў 1969 годзе на факультэце журналістыкі створана адзіная на Беларусі кафедра стылістыкі і літаратурнага рэдагавання (сёння — кафедра медыялінгвістыкі і рэдагавання). Плён працы навукоўца выкрышталізаваўся ў вучэбны дапаможнік «Стылістыка беларускай мовы» (1976, 2-е выданне — 1995), а потым у адметную сваім зместам і даследчым падыходам кнігу «Сугучнасць слоў жывых...» (1982). Аўтар слухна даказвае, што «жывое слова» ў тэксце нельга адасоблена разглядаць лінгвістычным або літаратурна-навуковым метадам, што патрэбен комплексны падыход да ўспрымання і разумення яго непадобнай эстэтыкі. «У сістэме закончанага мастацкага твора словы ўступаюць у своеасаблівыя адносіны і дзякуючы двайной суадноснасці, двухплавнаасці атрымліваюць спецыфічную мастацкую якасць, — пераканана навуковец. — Галоўным клопатам сапраўднага мастака слова з'яўляецца імкненне выказаць думку так, каб больш ніводнага слова да выказанага нельга было б ні дабавіць, ні ўбавіць, ні змяніць».

Але рухлівы даследчык не спыніўся ў пошуках: новыя напрамкі стылістыкі падштурхнулі да пісання і новага дапаможніка «Стылістыка тэксту» (2002), у якім аналізуецца мастацкая і публіцыстычная творы з гледжання пазіцыі вытворцы маўлення, уплыву

вобраза аўтара і вобраза апавядальніка на структуру тэксту, функцыі чужога маўлення і яго ролі ў выказванні аўтарскай пазіцыі. Разважаючы пра мастацкую прозу другой паловы ХХ стагоддзя, Міхась Цікоцкі адзначае, што «ў ёй актыўна і паслядоўна развіваюцца дзве прама процілеглыя тэндэнцыі. З аднаго боку, імкненне да непасрэднага выражэння асобы пісьменніка, якое выклікала актыўны зварот не толькі да такіх традыцыйных жанраў, як мемуары, нарысы, эсэ, дзёнікі, падарожныя нататкі, але і пошукі сінтэзу розных жанраў і форм апавядання, аб'яднаных агульнай назвай — дакументальнай або лірычнай проза. З другога боку, максімальнае набліжэнне да пазіцыі персанажа, імкненне весці апавяданне ад яго імя. Прычым гэта, другая тэндэнцыя, на наш погляд, найбольш пашыраная і ўсеагульная».

...Міхась Цікоцкі засяроджваецца на ролі слова ў публіцыстычным тэксце, на яго багатых эстэтычных магчымасцях, якія дазваляюць перадаць разам з фактычнай (падзейнай) інфармацыяй і разнастайную гаму пачуццяў і перажыванняў. Доктарская дысертацыя навукоўца на тэму «Праблемы мовы і стылю публіцыстычных твораў», абароненая ў 1972 годзе, стала першым у Савецкім Саюзе даследаваннем падобнага кшталту, а выдадзеная на год раней кніга «Стылістыка публіцыстычных жанраў» была запатрабаваная на факультэтах журналістыкі іншых універсітэтаў краіны.

І яшчэ адна важная адметнасць навуковага набытку Міхася Цікоцкага — уменне бачыць сапраўдныя ярліны ў творчасці як класікаў беларускай літаратуры, так і маладзейшых літаратараў. Прыводзячы цытату з верша Максіма Багдановіча «Ах, колькі ёсць красы цудоўнай поруч з намі, // Калі глядзець вакол дзіцячымі вачамі», Міхась Цікоцкі пераконвае: сапраўдны мастак слова нават у сталым узросце захоўвае здольнасць здзіўляцца, «прымушае чытача бачыць прыгажосць у самых звычайных, будзённых, простых прадметах і з'явах. Гэта не азначае бачыць усё спрошчана, найўна, па-дзіцячаму. Наадварот, гэта значыць бачыць усё наваколле ў нейкім новым святле, у свежым ракурсе, з новага боку». Менавіта такі падыход — погляд з новага боку — характэрны для навукоўца, калі ён разглядае творы Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Івана Мележа, Івана Шамякіна, Уладзіміра Караткевіча, Янкі Брыля і іншых пісьменнікаў.

Творчая сям'я... Зразумела, што Міхась Цікоцкі не абыходзіўся без музыкі — нядрэнна іграў на піяніна. Але калі зазірнуць у медыятэку факультэта журналістыкі, якая носіць імя заслужанага работніка адукацыі, доктара філалагічных навук, прафесара Міхася Цікоцкага, то можна пазнаёміцца з яго ақварэліямі (на іх увасоблены ціхі і ўтульны беларускія мясціны, некаторыя мінскія куточки, выгляд якіх сёння, на жаль, ужо зусім не той). На гэтым тыдні прайшла ўжо V Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Стылістыка: мова, маўленне і тэкст», прысвечаная славянскаму навукоўцу. Такім чынам паплекнікі і вучні выказваюць падзяку свайму Настаўніку за адданасць роднай мове, за сугучча беларускіх слоў, якое ўспрымалася ім эстэтычна непераўздзенай спадчынай музыкай народа.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Калаж Святланы Пароэнскай.

га клопату і шматстайных магчымасцей беларускай мовы, журналісцкія творы Міхася Цікоцкага былі не толькі запатрабаваныя чытачамі, але і заўважаныя ўніверсітэцкай супольнасцю: яго ў 1953 годзе запрашаюць выкладаць ва ўніверсітэт, якому аддаў не адзін дзясятак гадоў.

Міхась Цікоцкі з пляды тых нястомных працаўнікоў, якія кіруюцца штодзённай прагай да дзейнасці, ведаў, творчасці, таму ён завочна вучыцца ў аспірантуры

Сталыя наведвальнікі «ЛіМа» даўно звярнулі ўвагу на вялікія партрэты, што вісяць уверсе аднаго з калідораў будынка, дзе размяшчаецца рэдакцыя. Хто на іх, прадстаўляць не трэба. Іх выявы знаёмы кожнаму аматару літаратуры: Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Максім Гарэцкі. Прадстаўляць трэба таго, хто выканаў гэтыя работы. Хоць гэта сёння вярта нагадаваць, хто ён такі. Раней у гэтым неабходнасці не ўзнікала. Чытачы «ЛіМа» добра ведалі Уладзіміра Крука. У кожным нумары змяшчалася па некалькі яго здымкаў. Сярод тых, хто занатоўваў розныя падзеі з літаратуры, а калі шыроў — культурнага жыцця, роўных яму не было. Сапраўдным асам з’яўляўся. Ды яшчэ і лімаўскім старажылам. Праходзіў час, мяняліся супрацоўнікі, а ён заставаўся адным выданню, дзякуючы якому набыў сваю прафесію.

Лёс з «ЛіМам» звязаў у канцы сакавіка 1951 года пасля дэмабілізацыі з войска. На работу ўзялі шафёрам. Як прыгадвае адзін з былых галоўных рэдактараў «ЛіМа» Мікола Гіль, «тады [...] была, дайце веры, і свая машына, і адзінка шафёра, вазіў супрацоўнікаў на карычневым, гарбатым яшчэ «Масквічцы» ў камандзіроўкі, на дзяжурствы ў друкарню і з дзяжурстваў дадому, і г. д.» А потым... Зноў слова Міколу Сымонавічу: «Набыў Уладзімір фотаапарат, а гэта была «палучка» чырвонага байца за сем гадоў службы, і пачаў паціху, патроху здымаць. Вось так пакрысе, выконваючы сваю шафёрскую работу, аваладоў фотарэпартажам. Фотакрэства за «баранкай» праз пэўны час стала прафесіяй, ён цалкам аддаваўся любімай справе, і яна стала мэтай яго жыцця».

Аднак «баранку» круціў яшчэ пяць гадоў. На сталую пасаду фотакарэспандэнта быў залічаны толькі ў канцы 1957 года. Але творчы вопыт меў ужо немалы. Рэгулярна друкаваўся не толькі ў «ЛіМе», але і ў іншых рэспубліканскіх газетах. У 1953 годзе па рэдакцыйным заданні нават здымаў у Саюзе пісьменнікаў БССР нараду маладых пісьменнікаў. Развітаўся са штотыднёвікам толькі ў верасні 1992 года. Але фотасправу не кінуў. Працаваў у часопісе «Тэатральная Беларусь», пазней перайменаваным у «Тэатральную творчасць». Канчаткова на заслужаны адпачынак пайшоў у кастрычніку 1999 года.

Нягледзячы на вялікую розніцу ва ўзросце — ажно 19 гадоў, — мы з ім хутка зблізіліся. Адносіны сталі яшчэ больш прывязныя пасля таго, як ён набыў «Волгу». У самога Івана Мележа купіў! Нярэдка на ёй разам ездзілі ў камандзіроўкі. Тады яны вытываліся на шмат дзён, а мы спраўляліся за дзень. Сэканомленых грошай ставала на бензін, хоць нярэдка выбіраліся і далёка ад сталіцы. Билеты ж для справаздачы не патрабаваліся. Дастаткова было напісаць у заяве, што ехалі спадарожным транспартам, і адлегласць аплачвалася па цвёрдым чыгуначным тaryфе.

Сумесныя паездкі з Уладзімірам Андрэевічам былі карыснымі тым, што дазвалялі лепш спазнаць жыццё. Адна справа, калі едзеш аўтобусам. Па сутнасці, прывязаны да транспарту. На «Волзе» куды хочаш, туды і накіруешся. Калі хто і аказваўся пры такіх паездках у нявыгадным становішчы, толькі ён сам. Набралася шмат фактаў, я пісаў вялікія матэрыялы. У выніку ў газете заставалася мала месца для фотаздымкаў.

Так было і тады, калі наведвалі ў Гудзевіцкую сярэдняю школу Мастоўскага раёна, дзе працаваў выдатны педагог Аляксей Белакоз, які вельмі шмат зрабіў дзеля беларушчыны. Нават музей стварыў, якім стала старая сямейная хата. Без экспанатаў, бо сама з’яўлялася ім. У якасці ілюстрацыі да гэтага матэрыялу ў «ЛіМе» быў змешчаны толькі яе здымак. Мой нарыс займаў ці не дзве паласы. А Уладзімір Андрэевіч лабіў ініцыятывам паездкі. Дарэчы, мы першымі так шырока расказалі пра гэтага апантанага адраджэнца. Пазней ужо часопіс «Маладоц» надрукаваў вялікі матэрыял свайго фотакарэспандэнта Валянціна Ждановіча.

Святло далёкага аб’ектыва

Уладзімір Андрэевіч умеў знаходзіць цікавых людзей. Найперш тых, хто плённа прапагандаваў усё беларускае. Пазнаёміў мяне і з выдатным майстрам беларускіх народных музычных інструментаў Уладзімірам Пузынем. На іх і цудоўна іграў. Перад гэтым некаторыя, вярнуўшы з небыцця, сам аднаўляў. У адным з пакояў інтэрната цяперашняга Беларускага ўніверсітэта культуры і мастацтва стварыў «Беларускую хатку». І пра Уладзіміра Якаўлевіча ў «ЛіМе» апавядалі, і пра гэтую незвычайную «хатку».

Першым прапанаваў Уладзімір Крук раскажаць і пра харэаграфічны ансамбль «Харошкі», стваральнікамі якога сталі Валянціна Гаявая і Мікалай Дудчанка, які на той час рабіў толькі першыя крокі. У гэтага матэрыялу, дарэчы, быў цікавы працяг. Пры сустрэчы Валянціна Гаявая вельмі шмат раскавала пра свой калектыў, а вось Мікалай Рыгоравіч быў нешматслоўны. Таму частку сказанага ёю я перадаў ад яго імя. Як жа здзівіўся, калі падобны матэрыял пра «Харошкі» зрабіла адна карэспандэнтка. Наўрад ці сустракалася яна з кіраўнікамі калектыву, бо Мікалай Дудчанка прамаўляў акурат тое, што з’яўляўся з маёй падачы.

Своеасаблівы працяг падобнага творчага пазычання адбыўся пасля нашай паездкі на Стаўбцоўшчыну. Былі там неаднойчы ў сувязі з рознымі мерапрыемствамі, звязанымі з жыццём і творчасцю Якуба Коласа. Гэтым разам паехалі рабіць фотарэпартаж, здаецца, да чарговага юбілею народнага песняра. З абавязковым наведаннем Смольні.

Едучы на «Волзе», па дарозе спыніліся паблізу нейкага ляска, каб палюбавацца тамашняй прыродай. Прайшліся, пасядзелі крыху на ўзбочыне. Спяшацца не трэба, самі сабе гаспадары. Уладзімір Андрэевіч уключыў у машыне прыёмнік. І трэба ж ударыцца такому супадзенню. Адрозна загучала песня «Мой родны кут» у выкананні «Песняроў». Калі пасля вяртання ў Мінск апавядалі пра гэта, мала хто верыў у падобнае супадзенне. Усміхаліся: «Фантазёры!»

Калі на тое пайшо, то пафантазіраваў я, калі ў Смольні знаёмліся з экспазіцыяй філіяла музея Якуба Коласа. Вырашыў выкарыстаць у рэпартажы які-небудзь цікавы запіс з кнігі водгукаў. Перагарнуў адну старонку, другую... Усё неяк занадта агульна. Не ведаў, што і ўзяць. А ўжо задумаў выкарыстаць гэта і ў якасці загаловка. Задумаўся... І тут мяне асяніла. То быў час, калі існавалі вельмі цесныя стасункі з В’етнамам. У Беларусі навучалася шмат студэнтаў з гэтай краіны. Назва матэрыялу з’явілася сама па сабе: «Ёсць на зямлі Мікалаеўшчыны і мы шчаслівы». У тэксце ж матэрыялу удакладніў, што такі запіс «пакінулі» в’етнамскія студэнты. Праз некаторы час пра кола-саўскія мясціны з’явіўся і матэрыял, у якім тая ж журналістка паўтарала на поўным сур’ёзе мною зроблены запіс. Убачыўшы гэтую публікацыю ў некалькіх газетах, мы з Уладзімірам Андрэевічам удалася пасмяяліся.

Працаздольнасць у яго была неверагодная. Ён хадзіў на ўсе тэатральныя прэм’еры (падкрэслію: на ўсе!) і ўжо назаўтра прапаноўваў здымкі ў чарговым нумар «ЛіМа». Без яго ўдзелу не абыходзілася ніводнае літаратурнае свята. Не кажучы пра з’езды пісьменнікаў, пленумы, вечары ў ДOME літаратара. І нават з пасяджэнняў творчых секцый рабіў здымкі. Назбіраў унікальныя фотакэ: сотні работ, найвелізарнейшая колькасць праўленых негатываў. Калі ў яго-небудзь з пісьменнікаў быў юбілей, да яго прыходзілі супрацоўнікі многіх рэдакцый. Нікому не адмаўляў, кожнаму даваў неабходны здымак. Яго паслугамі карысталіся і супрацоўнікі энцыклапедыі, складальнікі розных анталогій, калекцыйных зборнікаў. Звярталіся па дапамогу нават з Масквы, Ленінграда, са сталіц саюзных рэспублік.

Здавалася б, такой тытанічнай працы — належная пашана. З вуснаў многіх, канешне, яна гучала, але далей слоў справа не ішла. Ніякіх узнагарод Уладзімір Андрэевіч так і не дачакаўся. Шмат каму не па сабе стала, калі на прэзентацыі яго фотаальбома «На фотахваліх памяці» (выдалі родзічы) адзін паст у сваім выступленні абурўся, што Уладзімір Крук так і не быў ўдастоены ганаровага звання «Заслужаны работнік культуры Беларусі».

Абурэнне было справядлівае. Але некаторыя з тых, хто сядзеў у зале, добра ведалі, што прысвойваць ці не прысвойваць Уладзіміру Андрэевічу званне ў многім

залежала і ад гэтага паэта, які ў той час працаваў у ЦК КПБ. Хацелася спытаць: «А дзе ж ты быў? Чаму не па-стараўся?» Прамаўчалі, толькі апусцілі галовы. Прамаўчаў і я. Не хацелася псаваць «абедню».

Сам жа Уладзімір Андрэевіч за сябе не умеў прасіць. Ды і не хацеў. Хоць я неяк і намякнуў яму пра гэта. Тым больш што і нагода з’явілася. Ён якраз зрабіў вялізны фотаальбом тагачаснаму сакратару ЦК КПБ Аляксандру Кузьміну. Дзясяткі здымкаў. Прыстойны альбом. Аляксандр Трыфанавіч, як вядома, адказаў за пытанні ідэалогіі. Праз яго памочніка пытанне з узнагароджаннем можна было паспрабаваць вырашыць.

Працаваць бясплатна яму было не прывыкаць. Каму толькі ні дарыў ён здымкі! Бралі як штосьці звычайнае, забываючы, што за імі — фотаматэрыялы: плёнка, папера, праўляльнікі. Не так і танна гэта абыходзілася. Ніхто і не задумваўся, што часта, каб камусьці аказаць добрую паслугу, даводзілася ахвяраваць сваім часам, выхаднымі, вопускамі.

Альбом «На фотахваліх памяці» Уладзімір Андрэевіч узяўся рыхтаваць незадоўга да сваёй смерці (пайшоў у вечнасць у 2008 годзе). Старанна прадумаў яго кампазіцыю. Размясціў фотартрэты некалькіх дзясяткаў пісьменнікаў і іншых творчых людзей (ад самых

Уладзімір Крук.

знакамітых да маладзейшых), а на здымках іх — аўтографы-пажаданні яму. У канцы дзве згадкі пра майстра — Міколы Гіля і Генадзя Бураўкіна. Павінна была быць яшчэ і трэцяя, мая. Аднак адмовіўся.

Даведаўся, што выдаваць яго будзе адзін празаік, ён жа прыватны выдавец, на якога перад гэтым мне паскардзіўся знаёмы публіцыст. Падахвочваўся яму дапамагчы, загадаў ўзяць аплату. Аднак на гэтым супрацоўніцтва скончылася. Уладзімір Крук пакрыўдзіўся, што не захацеў пра яго пісаць. Хоць, зразумела, справа была не ў ім, а ў тым, хто ўзяўся фотаальбом выдаваць. Мабыць, пра гэта сказаў і выдаўца, бо пасля смерці Уладзіміра Крука, калі я неяк, напаткаўшы яго, павітаўся, ён моўчкі адвярнуўся.

А ў фотаальбоме спачатку ідзе здымак выдаўца, а потым мой. Свет цесны. А яшчэ, які казаў неўміручы Максім Багдановіч, навошта спрэчкі і звадкі, калі ўсе мы разам ляцім да зор. А ўвогуле, пра нашы ўзаемаадносіны з Уладзімірам Андрэевічам хоць кнігу піша. Столькі сумесных паездак адбылося, гэтулькі запамінальных момантаў засталася ў памяці. Аднак, каб не абцяжраваць увагу чытача, згадаў толькі некалькі.

Успомніўшы творцу, стала лягчэй на сэрцы. Як бы там ні было, а ён і чалавек з маёй біяграфіі. Уладзімір Андрэевіч, ці проста Валодзя. Хоць я яго, здаецца, звычайна называў Андрэевіч. А то і проста звяртаўся, не згадваючы ні імя, ні імя па бацьку. Маўляў, пойдзем, зробім, паедзем. Як быццам, і некультура так звяртацца. Хоць калі гэта абодвум добра, дык у гэтым нічога незвычайнага. Нам жа абодвум было добра. Прынамсі мне.

24 чэрвеня споўніцца 95 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Андрэевіча. У дзень юбілею «ЛіМа» найлепшая нагода згадаць фотамайстра.

Аляксей МАРЦІНОВІЧ

Лісты расійскага калекцыянера да беларускага экслібрысіста

У Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва захоўваецца багаты фонд беларускага графіка Анатоля Мікалаевіча Тычыны (1897—1986). Сярод іншых матэрыялаў — літаральна сотні лістоў ад самых розных карэспандэнтаў. Калі б былі магчымыя ранейшыя часіны, напрыклад, 1970—1980-х гадоў, пэўна ж, пісьмы варта было б выдаць асобным кніжным томам. Ці нават у некалькіх тамах. І з назвай адпаведнай — «Лісты Анатоля Тычыны. Лісты да Анатоля Тычыны». У гэтай кнізе чытач (і заўтрашні, наступных пакаленняў — таксама) разгледзеў бы гісторыю не толькі цікавага мастака, судакрануўся б не толькі з яго светапоглядом, яго разуменнем амаль усяго ХХ стагоддзя, але і знайсці бы атмасферу, убачыў партрэт стагоддзя, складзены з думак, меркаванняў дзясяткаў людзей, заклапочаных развіццём адной справы. Заклапочаных кніжным знакам і кнігай, кнігазнаўствам. Адзін з карэспандэнтаў беларускага мастака — калекцыянер Барыс Афанасьевіч Вілінбахаў.

Да 35 гадоў Вілінбахаў захапляўся філатэліяй. Акцэнт у калекцыі быў зроблены на паштовых маркі Персіі. Гэтаму спрыяла і тое, што ў дзяцінстве ён жыў у Баку. У сярэдзіне 1920-х гг. малады чалавек — сярод арганізатараў Пскоўскага Губернскага аддзела Усерасійскага таварыства філатэлістаў. Пачынае Вілінбахаў збіраць яшчэ і боны. Працуе над расшукам дакументаў пра іх друк у архіве. Пра свае знаходкі піша ў часопіс «Советский коллекционер». А ў 1930 годзе Барыс Афанасьевіч пераводзіцца ў Ленінград. Адбываюцца знаёмствы са збіральнікамі кніжных знакаў. Да пачатку Вялікай Айчыннай вайны калекцыя Вілінбахава складала 7000 знакаў. Барыс Афанасьевіч служыў выкладчыкам у ваенным вучылішчы і быў эвакуіраваны з Ленінграда. Калекцыя, якая захоўвалася ў блакадным горадзе, перажыла ўсе выпрабаванні. У 1950 годзе Вілінбахава абралі вучоным сакратаром секцыі калекцыянераў Ленінградскага дома вучоных. І заставаўся ён на гэтай грамадскай пасадзе да сваёй смерці ў 1969 годзе. Калекцыя Вілінбахава налічвала 35 000 экслібрысаў. Ён лічыўся адным з найбуйнейшых збіральных кніжнага знака ў Савецкім Саюзе...

Відаць, Анатоль Мікалаевіч Тычына першым напісаў Вілінбахава. Бо ў лісце ў Мінск ленінградскі калекцыянер 8 студзеня 1958 года піша: «Паважаны Анатоль Мікалаевіч! Ваш ліст з'явіўся для мяне прымемнай нечаканасцю. Пра Вас і Вашу працу над кніжным знакам я ведаў ужо даўно. Вялікая частка Вашых прац у гэтым напрамку ёсць у маім зборы, які ўключае ў сябе звыш 15 000 дарэвалюцыйных і савецкіх знакаў. Кніжачка пра Вашы кніжныя знакі таксама мне знаёмая, але, на жаль, адсутнічае ў мае экслібрыйскай бібліятэцы. Паведаміце, калі ласка, на якіх умовах я яе змагу атрымаць ад Вас.

А тое, што Вы збіралі кніжныя знакі, для мяне навіна.

Паколькі я працую над укладаннем «Гісторыі збіральніцтва кніжных знакаў у Расіі і СССР», то вельмі прашу паведаміць мне наступныя дадзеныя пра сябе...» І далей: «Дасланая Вамі кніжачка з'явіўся для мяне прымемнай на выставу...» Так у студзені 1958 пачалося ліставанне паміж вядомым і аўтарытэтным калекцыянерам экслібрыйскай і вядомым у асяроддзі збіральнікаў кніжнага знака мастаком-экслібрыйсістам. Дарэчы, Тычына і Вілінбахаў — равеснікі, абодва нарадзіліся ў 1897 годзе... Магчыма, і гэта спрыяла тактоўным, роўным зносінам. Хаця, зразумела, што з боку Барыса Афанасьевіча яны былі найперш досыць дзелавымі, скіраванымі на папаўненне калекцыі...

З ліста Вілінбахава ад 31 студзеня 1958 г.: «...Вялікі, вялікі дзякуй за Вашу кніжачку. Яна да гэтага часу знаходзілася ў ліку адсутных у мяне. Рады былі і атрымаць звесткі, якія я прасіў...» Размова — пра кнігу Аляксандра Шлюбскага «Exlibris А. Тычыны», выдадзеную ў 1928 годзе. Дарэчы, бібліяграфічная каштоўнасць гэтай працы падштурхоўвае да рашэння аб яе перавыданні. Ці здзейсніцца гэты клопат цяпер, у найбліжэйшыя гады?.. Перавыданне такой лаканічнай працы

Анатоль Тычына.

лагічным было б з дадаткамі — артыкуламі 1920-х гг., прысвечанымі беларускай кніжнай графіцы, яе краязнаўчому характару.

Барыс Афанасьевіч адпраўляе ў Мінск брашуру С. Сільванскага «Кніжныя знакі Н. С. Бом-Грыгор'евай», якая была выдадзена ў Маскве ў 1932 годзе. Жывапісец, графік Надзея Сяргееўна Бом-Грыгор'ева (1884—1974) была аўтарытэтным мастаком-экслібрыйсістам, ганаровым членам Маскоўскага клуба экслібрыйсістаў. Яе работы знаходзіліся ў зборах музеяў Расіі, постсавецкіх краін. Наклад дасланай у Мінск кніжачкі — 300 экзэмпляраў... Разам з работай, прысвечанай легендарнай экслібрыйсістцы, Вілінбахаў даслае свайму карэспандэнту і некалькі кніжных знакаў. «...Думаю, што большасці з іх у вас няма. Вы пішаце, што ў Вас ёсць у дублетах Вашы старыя працы на рознай паперы і некаторыя працы беларускіх мастакоў. Даслаўце ўсё, што зможаце. Вазьму ўсё, паколькі мне трэба крыху разнастаіць свой абменны фонд...» І далей у лісце ад 31 студзеня чытаем: «...Хачелася б, каб вы прадоўжылі працаваць над кніжным знакам. Гэта павялічыла б колькасць новых кніжных знакаў і дало б Вам магчымасць, шляхам абмена, павялічыць свой збор...»

У лісце ад 15 лютага 1958 г. узнікае цікавая для калекцыянераў тэма — фатаграфічны кніжны знак. «...Дзякую за дасланую кніжачку знакі. Некаторыя <...> папоўнілі мой збор, а астатнія патрапілі ў дублеты. Калі ёсць яшчэ што-небудзь, даслаўце, спатрэбіцца. Увогуле, фатаграфічны кніжны знак непажаданы, і доўгі час такі за кніжны знак не лічыўся. Але нішто не вечна пад Месяцам і зараз даводзіцца даць яму права грамадзянства. Яго паклікала да жыцця дзікая палітыка гарлігаў, якія не давалі дазвол на друк кніжных знакаў. Вось тут і прыйшла на дапамогу фатаграфія. І зараз ёсць дастатковая колькасць такіх кніжных знакаў, і з гэтым даводзіцца лічыцца. <...> Даслаўце Вам 54 кніжныя знакі. Буду вельмі рады, калі яны Вам спатрэбіцца...»

У верасні 1958-га Б. Вілінбахаў афіцыйна як вучоны сакратар секцыі калекцыянераў Ленінградскага Дома вучоных запрашае А. Тычыну прыняць удзел у чарговай справаздачнай выстаўцы кніжных знакаў (экслібрыйсаў), выкананых у 1958 годзе. Захоўваецца сярод іншай эпістэлярый запрашэнне паўдзельнічаць і ў выстаўцы ў 1960 годзе са знакамі, выкананымі ў 1959-м. Лісты з першых ужо гадоў эпістэлярый стасункаў калекцыянера і мастака пераконваюць у тым, што гэтая сувязь спрыяла развіццю экслібрыйсістыкі ў Беларусі. Вілінбахаў падштурхоўваў, запрашаў да ўдзелу ў выстаўках, рабіў пэўныя падказкі, зыходзячы са свайго вопыту, як арганізаваць выстаўку ў Мінску, якім павінен быць каталог, даваў ацэнку кніжным знакам беларускіх твораў. 15 мая 1960 г.: «Вельмі парадвала мяне тое, што ў Вас арганізуюцца выстаўка экслібрыйсаў і, у асаблівае, тое, што мяркуецца выданне каталога яе. Гэта ж вельмі важны момант у прапагандзе экслібрыйсаў. Пераканаўча прашу Вас, калі ён выйдзе ў свет, даслаць мне 10 экзэмпляраў. Разлік за іх зраблю адразу ж... <...> Не зусім разумею Вашы хістанні наконт каталога. Мне думаецца, што каталогі нашых цяперашніх выставак, ва ўмовах поўнай адсутнасці экслібрыйскай літаратуры, павінны быць па магчымасці болей поўнымі, каб стаць не толькі памяткамі выстаўкі, але і дапаможнікамі для збіральнікаў. Таму гора чаркамендую каталог выдаць па ўзору нашага...» Барыс Афанасьевіч тактоўна тлумачыць: «...Канешне, не таму, што ён «наш», а таму, што ў ім ёсць усе неабходныя дадзеныя...» Вілінбахаў дае і парад адносна таго, хто з калекцыянераў вядзе сябе дастойна пры абмене. «За ніх ручаюся головою!» — гэтак характарызуе ленінградскі карэспандэнт Паўла Барысавіча Горцава і Леаніда Аляксандравіча Літошанку. Стасункі Тычыны з Горцавым, мяркуючы па лістах, што захоўваюцца ў БДАМЛМ, доўжыліся з 1960 па 1973 гг.

На некаторых лістах Вілінбахава ёсць пазначкі Анатоля Мікалаевіча, зробленыя алукам. Пра тое, якія кніжныя знакі і колькі іх адпраўлена ў Ленінград. У лістападзе 1961 г. Анатоль Мікалаевіч адправіў экслібрыйсы Шушкевіча, Пущчы і Баркоўскага, па 3 асобнікі кожнага. У красавіку 1963-га мастак адсылае 10 знакаў. Напрыканцы красавіка ў тым самым 1963-м — запрашальны білет, афішу, выразу публікацыі з «ЛіМа».

Экслібрыйс краязнаўцы Міколы Каспярэвіча работы Анатоля Тычыны.

17 студзеня 1963 года Б. Вілінбахаў удакладнае маштаб свайго калекцыі на 1 студзеня 1963 г.: «...У мяне было 24 420 шт.». У лісце за 4 чэрвеня 1963 г. калекцыянер падкрэслівае важнасць сувязі з беларускай тэмай праз Тычыну. «...Спадзяюся, што

Вам удасца ў гэтым годзе выканаць некалькі кніжных знакаў. Бо Вы ж з'яўляецеся адзіным, на жаль, прадстаўніком у гэтай галіне графікі ў Беларусі». 6 ліпеня — амаль праз месяц — і выключочна, зразумелая калекцыянерам трывога: «...Спужала мяне паведамленне, што Вы перадалі свой збор кніжных знакаў бібліятэцы. Ці значыць гэта, што Вы спынілі збіраць кніжныя знакі? Калі так, то вельмі, вельмі шкада. Бо гэта значыць, што Вы згубілі цікаўнасць да іх і што ў Мінску яны зусім заіхнуць. А Беларусь жа і так не вылучалася экслібрыйскай постыхам, аднаго Вас на рэспубліку было малавата. Хацеў бы думаць, што тут нешта не так. Напішыце мне як мага хутчэй і, магчыма, супакойце мяне...» 29 ліпеня 1963 г. Барыс Афанасьевіч узрадавана піша, што «Ваш ліст мяне супакоў. А то я ўжо думаў, што мы страцілі Вас як экслібрыйсіста, а кожная такая страціць вельмі адчувальна для нашага, як ні кажа, нештаматліка брацтва. Вельмі рады, што Вы працуеце над кніжнымі знакамі і мы хутка іх убачым...» І ўжо даслае Анатолю Мікалаевічу адрасы аўтарытэтных экслібрыйсістаў — Яўгена Мікалаевіча Мінаева, Эрыка Югалавіча Прыймава, Якава Ісаакавіча Бердзічэўскага, Сяргея Кірылавіча Хіжніка.

У 1964 годзе прадметам ліставання становіцца кангрэс у Кракаве. З перапіскі становіцца вядомым, што выпадкова, карыстаючыся толькі тым, што знаходзіўся ў Варшаве ў гасцях у родзічаў, удзельнікам аўтарытэтнага форуму экслібрыйсістаў стаў літоўскі калекцыянер Шапіра. Відавочна, што размова — пра паліграфіста Восіпа Ізраілевіча Шапіра з Вільнюса. «...Ён там дэманстраваў літоўскія кніжныя знакі, — піша Вілінбахаў. — Не ведаю, якія з іх. Гэта вельмі сумна, паколькі яны ў сваёй большасці даволі нізкай якасці.

Хачелі ехаць на кангрэс даволі многія людзі, але ніхто не атрымаў дазволу. Увогуле атрыманася нядобра. Ва ўдзельніцкай кангрэса складалася ўражанне, што ў СССР кніжны знак стаіць на такім узроўні, што і паказваць яго сорамна...»

У 1969 годзе Барыс Афанасьевіч Вілінбахава не стала... Ён, адзін з самых вялікіх калекцыянераў-экслібрыйсістаў на прасторах Савецкага Саюза, не дажыў да зорнага часу ў развіцці беларускага кніжнага знака... Анатоль Тычына пражыў доўгае жыццё. Памёр мастак і калекцыянер экслібрыйсаў у 1986 годзе... У 1972-м у Мінску выйшла яго і Віктара Шматава кніга «Беларускі кніжны знак».

А што да Барыса Вілінбахава, то з роду ленінградскага калекцыянера (Вілінбахава занесены ў радаслоўныя кнігі Яраслаўскай і Віцебскай губерняў) — герой Барадзінскай бітвы, камандзір Нясвіжскага карабінерскага палка Іван Афанасьевіч Вілінбахаў (1794—1928), дзяржаўны дзеяч Расійскай імперыі Афанасій Пятровіч Вілінбахаў (1831—1917)... Сын калекцыянера — Вадзім Барысавіч (1924—1982) — гісторык, першы старшыня Камісіі па анамалічным з'явах Рускага географічнага таварыства, унук — Георгій Вадзімавіч (нарадзіўся ў 1949 годзе) — старшыня Геральдычнага савета пры Прэзідэнце Расійскай Федэрацыі, дзяржаўны герольдмайстар Расіі, намеснік дырэктара Дзяржаўнага Эрмітажа па навуковай рабоце...

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Таварыш Сухаў і... праполка пустыні

Наўрад ці знойдзеш таго, хто б не захапляўся фільмам «Белае сонца пустыні». Ды і прыважная большасць, не задумваючыся, скажа, што зняў гэтую найвыдатнейшую кінастужку Уладзімір Матыль. Многія з гонарам дададуць, што ён родам з Беларусі. Аднак і першыя, і другія, і трэція не здагадваюцца, што Уладзімір Якаўлевіч — адзіны кінарэжысёр, які не меў дыплама аб вышэйшай адукацыі. Хоць, канешне, самавукам не быў.

Нарадзіўся 26 чэрвеня 1927 года ў Лепелі. Бацька яго, рэвалюцыянер, які быў родам з польскага мястэчка, прыехаў у гэты прыгожы горад, захоплены шчаслівым, свабодным жыццём савецкага народа. Пакажаў выпускніку Петраградскага педагагічнага інстытута імя А. І. Герцана Берту Левіну. Пажаніліся, нарадзіўся сын. Толькі б радавацца жыццю. Ды нечакана прыйшла бяда. Калі слясары ў мінскім заводзе «Камунар», аб'явілі шпіінае. Арыштавалі, накіравалі на Салаўкі.

Валодзью на той час споўнілася ўсяго тры гады. Сэрцам чула Берта Антонаўна, што наўрад ці вернецца адтуль муж. Упрасіла начальства, каб дазволілі з малым сынам пабачыцца з ім. На здзіўленне дазволілі. Назаўсёды запомніў Уладзімір Матыль, як знявольеныя перадавалі з рук на рукі. Кожны бачыў у ім і свайго сына.

А тут новая бяда. Валодзеў дзед адмовіўся ўступіць у калгас. За гэта яго раскулачылі і з сям'ёй адправілі на Крайнюю Поўнач. Баючыся за свой лёс і лёс сына, Берта Антонаўна падалася на Украіну. Пачала працаваць у школе выдатнага педагога, пісьменніка Антона Макаранкі. Але горкі лёс не мінуў і яе. Саслалі на Урал, у горад Оса Пермскай вобласці Расіі. Прызначылі завучам дзіцячай дома, у якім выхоўваліся дзеці рэпрэсаваных. Атрымлівала няшмат, таму падзарабляла на іншых работах.

Застаўшыся адзін, Валодзя нудзіўся. Радаваўся толькі тады, калі прыязджала кінаперасоўка. Ніводнага прывезенага фільма не прапускаў. Асобныя і па некалькі разоў глядзеў. Нечакана з'явілася думка паставіць што-небудзь самому. Знайшоў нейкую аднаактовую п'есу і пачаў размяркоўваць ролі. Адно ўзяў сабе. На іншыя ахвотныя знайшліся. Ставала і памочнікаў рыхтаваць дэкарацыі. Ды і глядачоў было дастаткова. Паглядзець спектакль прыйшлі нават некаторыя настаўнікі.

Маці ж, даведваючыся пра яго захапленне, была на сёмым небе ад радасці. Як ні ашчаджала грошы, але не пашкадавала для набыцця тканіны на касцюмы, для дэкарацыі. Нават выпісала Валодзью часопіс «Советский экран». Нічога, што ўсяго толькі вучань-пачатковец. Хто ведае, можа, і не марнае яго захапленне. Што не памылілася, упэўнілася, калі скончыў сярэднюю школу. Неабходныя дакументы паслаў ва Усесаюзнае дзяржаўнае інстытут кінематографіі.

Аступныя экзамены складаліся з трох тураў. Два прайшоў паспяхова. Трэціму перашкодзіла дзяўчынка, у якую некалі закахаўся. Нечакана яе, ужо 17-гадовую, напатакў у Маскве. Які пасля гэтага мог быць заключны экзамен! Калі назаўтра забіраў дакументы, у прымёнай камісіі адгаворвалі. Запэўнівалі, што выкладчык, які прымаў той іспыт, добры чалавек. Прыме ў яго аднаго. Аднак Валодзя мяняць сваё рашэнне не збіраўся. У яго была і дзіўная настойлівасць у дасягненні пастаўленай мэты. Сябры жартавалі: «Тваю вытрымку і стойкасць можна параўнаць толькі з Днепрагэсам».

Вытрымка прывяла ў Свядлоўскі тэатральны інстытут. Скончыў актёрскае аддзяленне, а пазней завочна гістарычны факультэт мясцовага ўніверсітэта. Быў тэатральным рэжысёрам, часам і акцёрам. Але школьная мара стаць кінарэжысёрам не адпскала. Першы крок да ажыццяўлення яе зрабіў, прыйшоўшы працаваць на Свядлоўскую кінастудыю. Цалкам здзейсніў толькі ў 36 гадоў. Паспрыяў гэтаму вядомы савецкі кінарэжысёр Міхаіл Ром.

На Таджыкскую кінастудыю збіраліся экранізаваць паэму Мірсаіда Міршакара «Ленін на Паміры», але не маглі знайсці рэжысёра. Чаму, Міхаіл Якаўлевіч упэўніўся, калі пазнаёміўся са сцэнарыем. У творы мастацкасці — ні каліва, а толькі раскрыццё класвай барацьбы праз узаемаадносіны дзяцей. Можа, і адмовіўся б, калі б ні сказанае Рамам: «Вы самі за аўтара зробіце ўсё, што вам захацацца. Барыцеся за першую магчымасць». Як было не паслухацца мэтра? Усё зрабіў так, што пастаноўшчык Аляксандр Алаў застаўся ў захапленні: «Я ўпершыню сустракаю дэбютанта з тэатральнай адукацыяй, які дае ўрок кінематографістам».

Наступным фільмам Уладзіміра Якаўлевіча, які звярнуў на сябе ўвагу, стала трагікамедыя «Жэня, Жэнечка і «Кацюша»», пастаўленая ў 1967 годзе. Дзеянне адбываецца ў Вялікую Айчынную вайну. Расказваецца аб каханні гвардыі радавога Жэні Кошышкіна і сувязісткі Жэнькі Землянікінай. Па ходзе дзеяння ён трапляе ў камічныя сітуацыі. У мірны час да гэтага можна было б ставіцца спакойна. У ваяны ж — толькі лішнія клопаты камандзіру падраздзялення лейтэнанту Рамадзіну. Да ўсяго Кошышкін выпадкова пазнаёміўся з сувязісткай палка рэактыўных снарадаў «Кацюша». А хутка і закахаўся ў яе.

У фільме драматычнае, а то і трагічнае суседнічае з вясёлым, камічным. У асобных выпадках гэта смех скрозь слёзы. Але гэта і своеасабліва праўда вайны. Там, як і ў паўсядзённым жыцці, спалучаецца і тое, што ў асобных выпадках, здавалася б, несумяшчальнае. Аднак чыноўнікі ад кіно абрушылі на яго гром і маланкі. Заявілі, што гэты фільм скажае праўду Вялікай Айчыннай вайны. Адзін з іх заявіў: — Пакуль я на гэтай пасадзе, вы больш працаваць не будзеце!

— Буду! — адказаў Уладзімір Матыль.

Уладзімір Матыль.

Калі б не яго рашучасць, наўрад ці з'явіўся б і фільм «Белае сонца пустыні». Ставіць яго прапанаваў Андрэю Канчалюўскаму, які прапанаваў і ідэю гэтай стужкі. Ды і сцэнарыі пісаўся з разлікам на яго. Але Андрэй Сяргеевіч хацеў, каб ролі выконвалі амерыканскія акцёры. Тады гэта, канешне, было нерэальна.

Іншых рэжысёраў сцэнарыі не зацікавіў. Пасля гэтага і ўспомнілі пра Уладзіміра Якаўлевіча. Аднак і ён, як прызнаваўся пазней, «быў упэўнены, што ставіць прыгодніцкі фільм — гэта не маё». Толькі на горла наступаў голад. Кватэры няма, на ўтрыманні маці-пенсіянерка. Грошы заканчваецца... Перачытаў сцэнарыі яшчэ раз. Сумленне не дазваляла за яго брацца. Ды нездарма кажуць: трэцім разам — лепшым часам.

Па падказцы Рыгора Чухрая патэлефанавалі з Эксперыментальнага творчага аб'яднання, якім ён кіраваў. Паабяцаў падумаць. А раніцою прачнуўся і... Ніяк не разбярэцца. Ці прыснілася, ці толькі цяпер падалос. Але перад вачыма нібы жывая Кацярына Мацвееўна. Жонка галоўнага героя «Белага сонца...» Зразумець, за фільм трэба брацца. Толькі ўмову паставіў: дазволіць уносіць істотныя змены. Сцэнарыі жа напісалі вопытныя драматургі Рустам Ібрагімбакаў і Валянцін Яжоў. Рыгор Чухрай угаварыў іх згадзіцца.

Цяжка, ой як цяжка даваўся Уладзіміру Якаўлевічу гэты фільм. Пры здымках прыгод і нягод стала не менш, чым па ходзе разгортвання сюжэта. Смешна сказаць, але нават давялося праполваць Каракумы. Ды Уладзіміру Якаўлевічу не да смеху было. Каб знайсці найбольш прыдатнае для здымак месца, абляцеў іх на верталёце. Зірнуў уніз, і не па сабе стала. Можа, ад яркага сонца падалос? Працёр вочы... Ніякага падману, пустыні няма. Наўкола зялёнае поле. Не тайгі, як у папулярнай песні, а Каракумаў.

Такія сюрпрызы яны падносяць, хоць і рэдка, пасля вільготнай зімы. З наступленнем цяпла споры, што даўно драмалі ў пяску, абуджаюцца. Лець не на вачах пачынаюць з'яўляцца кволыя парасткі. Праходзіць колькі часу, і нібы нейкі чараўнік пустыню шчодра засяў.

Выйсць падказка геологі. Поруч з галоўным туркменскім каналам знаходзілася разбараненая пустыня. Такая, што ўспората штучна. Па баках яе засталіся пяскі, якія выдуваюцца. Сярод іх бываюць і барханныя ўчасткі. Зноў загазаў верталёт. Падобныя ўчасткі сапраўды былі, але невялікай плошчы. Пры здымках немагчыма падаць іх так, каб глядач паверыў, што гэта сапраўды адбываецца ў пустыні. Нічога іншага не заставалася, як пустыню... праполваць. З гэтым здымачная група паспяхова справілася пры дапамозе палка салдат.

Былі часам і іншыя неспадзяваныя цяжкасці. А ўжо завершаны фільм ніяк не пускалі ў пракат. Сітуацыю выратаваў Леанід Брэжнеў. Ад «Белага сонца пустыні» ён быў у захапленні. Хоць пільныя чыноўнікі нават пасля гэтага прымусілі ўнесці нязначныя праўкі. Фільм у пракаце ўпершыню паказалі 30 сакавіка 1970 года. І хутка ён стаў лідарам. А пазней і свайго роду абярэгам касманаўтаў. На жаль, гэта звязана з няшчасным выпадкам.

У чэрвені 1971 года палёт касмічнага карабля «Саюз-11» завяршыўся трагічна. Пры разгерметызацыі апускальнага апарата Уладзімір Волкаў, Георгій Дабравольскі і Віктар Пацаеў загінулі. «Саюз-12» на арбіту вывелі толькі ў верасні 1973 года. Перад палётам Васіль Лазараў і Алег Макараў нерваліся. Каб падбэдзёрыць іх, нехта з адказных за палёт прапанаваў паказаць любімыя ўсімі фільм «Белае сонца пустыні». Пасля прагляду яго касманаўты павесялелі. Свайго радаснага настрою не хавалі і пасля вяртання на Зямлю.

— Інакш і быць не магло, — жартавалі яны. — З намі ж знаходзіўся і таварыш Сухаў. З ім не прападзець.

Перад кожным палётам касманаўты абавязкова глядзяць гэты фільм. А то і на борт чаруць запіс. Падабаецца ім і песня «Госпожа удача». Быццам яна не ў апошняю яго чару паўплывала і на захапленне Леаніда Брэжнева фільмам «Белае сонца пустыні». Толькі здзіўляўся, чаму гэта яна — не «товарищ удача». Зыходзячы з уласнага жыцця. Для каго-каго, а «ўдача» для яго сапраўды была добрай і спагадлайвай. Але сумніўна, каб так мог паставіцца да гэтай песні. Гэта пастараліся ўжо жартаўнікі, якія любілі прыдумляць анекдоты пра «дарагога Леаніда Ільча».

Вядомасць набыў і фільм «Зорка чараўнага шчасця», зняты Уладзімірам Якаўлевічам у 1975-м да 150-годдзя паўстання дзекабрыстаў. Не абдызены ўвагай эпізоды паўстання, следства, пакаранне смерцю пяцярых. Аднак скразная ж сюжэтная лінія — лёсы тых, за кім на катаргу паехаў жонкі. Ажываюць светлыя воблікі Сяргея Трубяцкога і Кацярыны ад нараджэння Катрын Лаваль, Сяргея Валконскага і Марыі, у дзявоцтве Раеўскай. А ў цэнтры — каханне Івана Анненкава і Паліны Гебль.

Апошнім фільмам Уладзіміра Матыля стаў «Барвовы колер лістападу». Над ім працаваў сем гадоў і закончыў да свайго 80-годдзя. Ахоп падзей шырокі: Першая светская вайна, рэвалюцыі... Галоўная гераіня — кіяўлянка, дачка мільянера-прамыслоўца. Застаўшыся сиратой, яна многае перажыла. Фільм здымаўся ў Расіі, Украіне, Чэхіі, Канадзе... «Посвящается многострадальной матери и жене Людмиле» — гэта ў пэўнай ступені напамінак, што згадваюцца і лёсы блізкіх яму. Пра кахаленне, якое мусіла жыць у вихурных гадах, — аповед. Родзун і пра тое, што, нягледзячы ні на што, усюды і заўсёды трэба захоўваць чалавечнасць.

Да прэм'еры, на жаль, не дажыў. Яна адбылася 17 чэрвеня 2012 года, а яго не стала 21 лютага 2010-га. Знаходзячыся дома адзіна, адчуў сябе блага. Выклікаў хуткую дапамогу. Загадзя адчыніў дзверы. Убачыўшы яго без прытомнасці, урачы падумалі, што інсульт. Аказаўся пералом шыйных пазванкоў і пнеўманія. Як ні стараліся, не ўратавалі. У свядомасць так і не прыйшоў.

Абавязак перад тымі, каго няма

Дзейнасць літаратурнага аб'яднання «Маладняк» прадвызначыла шляхі развіцця айчыннага пісьменства і магутны выбух творчага жыцця ў Беларусі. У наступным годзе будзе святкавацца 100-гадовы юбілей суполкі, а абмеркаванне яе ролі і дыспуты пра ўнёсак у культуру краіны яшчэ толькі набіраюць абароты.

Адкрываюцца новыя (альбо нападзаныя) імёны ўдзельнікаў арганізацыі, наладжваюцца сувязі і супрацоўніцтва з нашчадкамі маладнякоўцаў, у фонды ўстаюць культуры перадаецца ацалелая спадчына славных літаратараў, перавыдаюцца іх шэдэўры, алічбоўваюцца даўнія рэдкія выданні з гэтай

Распавядае Галіна Скрыган.

зрабіць іх даступнымі для любога чытача, каб можна было спампаваць патрэбнае паўнатэкставае выданне з хатняга камп'ютара і карыстацца электронным варыянтам кнігі. Праводзяцца творчыя конкурсы, што маюць задачай прыцягнуць увагу да вывучэння літаратурнай спадчыны «Маладняка». Сучасныя пісьменнікі пераансцёваюць тыя часы, аднаўляючы ва ўласных творах атмасферу стагадовай даўніны і вобразы найбольш яркіх і харызматычных тагачасных дзеячаў.

Падчас навукова-практычнага семінара «Ураджэнцы роднага краю», які нядаўна прайшоў у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі і быў прымеркаваны да Года гістарычнай памяці, гутарылі пра тое, як ушаноўваецца творчасць пісьменнікаў-маладнякоўцаў у тых кутках Беларусі, дзе яны нарадзіліся. Гучалі высновы наконт ролі маладнякоўцаў у станаўленні айчынай літаратуры. Таццяна Лаўрык, даследчыца і супрацоўніца ўстаноў, прэзентавала віртуальны раздзел, прысвечаны Алесю Гурло. На працягу трох гадоў работы над маштабным рэспубліканскім праектам «На хвалі часу, у плыні жыцця», прымеркаваным да 100-годдзя ўсебеларускага літаратурнага аб'яднання «Маладняк», на партале Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі з'явіліся віртуальныя раздзелы да юбілеяў маладнякоўцаў Валерыя Мараква, Адама Бабарэкі, Уладзіміра Хадыкі, Кузьмы Чорнага, Яна Скрыгана, Андрэя Александровіча, Змітрака Бядулі, Міхася Зарэцкага, Уладзіміра Дубоўкі.

Адным з самых цікавых і эмацыянальна насычаных было выступленне Галіны Скрыган, дачкі знакамітага маладнякоўца Яна Скрыгана. Яна распавядала пра некаторыя прыватныя моманты жыцця свайго бацькі, падзялілася гісторыяй пра фотаздымак, які ён захоўваў. На картцы, якая цяпер належыць да найкаштоўнейшых рарытэтаў, адлюстраваны каля 70 юнакоў і дзяўчат, удзельнікаў I з'езду маладнякоўцаў. Многія з іх пасля сталі знакамітасцямі, жыццё значнай часткі на той момант літаратараў-пачаткоўцаў абарвалася заўчасна. Ян Скрыган лічыў сваім маральным абавязкам аднавіць імёны ўсіх літаратараў, твары якіх захаваліся на даўнім фотаздымку. Была для яго вялізная радасць, па словах дачкі, калі кагосьці яму ўдалася згадаць. Зачытвала Г. Скрыган урывкі з успамінаў бацькі пра падлечнікаў-літаратараў. Занатаваныя па свежых слядах сведчанні часу прыадкрываюць аддаленыя ад нашай эпохі творчыя стасункі ў прыватным святле, камернай атмасферы хатніх сустрэч і размоў, што, безумоўна, робіць далёкія постаці папярэднікаў набліжанымі да нас, жывымі

і зразумелымі... На старонках кнігі, якія Галіна Скрыган выдала, сабраўшы рукапісную спадчыну бацькі, вобразы многіх маладнякоўцаў застануцца такімі, якімі яны былі пры жыцці, якімі іх ведаў Ян Скрыган — са сваімі чалавечымі марами і надзеямі, радасцямі і засмучэннямі... Як жывыя паўстаюць Платон Галавач, Уладзімір Хадыка, Юлі Таўбін, Сымон Баранавых, Цішка Гартны, Максім Гарэцкі, Васіль Каваль, Паўлюк Шукайла ды іншыя...

Выступленні, падрыхтаваныя дырэктарам Каменскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад — сярэдня школа Галінай Васілевіч і кіраўніком створанага на базе школы гісторыка-краязнаўчага музея «Бацькаўшчына» Ірынай Тагіль, прадоўжылі тэму ўшанавання памяці Яна Скрыгана. Менавіта ў гэтым музеі сабрана найвялікшая колькасць асабістых рарытэтаў пісьменніка — іх перадала для экспазіцыі Галіна Скрыган, а вучні і настаўнікі вядуць пошукавую навукова-даследчую працу. Старшакласнікі праводзяць тэматычныя экскурсіі, падчас якіх распавядаюць пра складаны лёс пісьменніка. Як паведамілі выступоўцы, у гонар творцы, у тым ліку на базе музея, ажыццяўляецца шэраг ініцыятыў, напрыклад, выязная экскурсія «Музей у чамадане», усталяванне памятнага знака ў выглядзе літары «С» на Алеі пісьменнікаў у Капылі.

Пра адказнасць перад наступнымі пакаленнямі разважаў загадчык Літаратурнага музея Максіма Багдановіча Міхал Бараноўскі. Ён адзначыў выключную ролю Змітрака Бядулі ў актуалізацыі памяці пра славнага

цяпер класіка. Хаця маладнякоўцы не былі знаёмыя з Максімам Багдановічам, але Змітрок Бядуля, творца іх асяродка, актыўна дзейнічаў сваімі ўспамінамі. Так склалася, што ў свой апошні прыезд на радзіму, з канца верасня 1916 года да лютага 1917-га, Максім Багдановіч здымаў лакойчык якраз у тым доме, дзе жывіў разам з сёстрамі Змітрок Бядуля. Яны часта гутарылі, праводзілі разам вечары... Змітрок Бядуля адразу ўключыўся ў працэс мемарыялізацыі — менавіта яго некролаг Максіму Багдановічу ў газеце быў першым. Загадчыца Цімкавіцкай сельскай бібліятэкі Вольга Радкевіч распавядала пра краязнаўчы кірунак дзейнасці кніжніцы, у межах якога і супрацоўнікі і наведвальнікі-вучні збіраюць і захоўваюць звесткі пра ўраджэнца

Алесь Суша і Міхал Бараноўскі.

Цімкавіч Кузьму Чорнага, а таксама папулярызуюць яго спадчыну. Малавядомы факт пра малую радзіму пісьменніка: менавіта ў Цімкавічах быў арганізаваны першы народны тэатр, гісторыя якога пачынаецца з 1918 года. А Кузьма Чорны быў там адным з актёраў, доўгі час па яго творах у тэатры ставіліся п'есы. Цімкавіцкая школа носіць імя аднаго са сваіх вучняў, а потым і настаўнікаў — Кузьмы Чорнага. Акрамя таго, у Цімкавічах працуе літаратурны музей пісьменніка, а пры ім збіраецца дзіцячая тэатральная студыя «Іскрынка», дзе ставяць інсцэніроўкі па творах К. Чорнага і біяграфічных замалёўках Сцяпана Александровіча, адным з герояў якіх быў вядомы праязік.

Пра ўшанаванне і выданне спадчыны Зінаіды Бандарнай, якая належала да маладнякоўцаў, распавядала Аксана Данільчык. Выдадзеная «Бліскавіцы.

Ц. Гарбуноў, Я. Колас і П. Броўка сярод маладых пісьменнікаў. «Літаратура і мастацтва», 1955.

Анталогія беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду», падкрэсліла даследчыца, выклікала ўсплёск цікавасці да творчасці літаб'яднання «Маладняк». Літаратуразнаўца збірае звесткі пра маладнякоўцаў не толькі перыяду існавання згуртавання, але і пазнейшыя. Так, яна высветліла, што З. Бандарына ўдзельнічала ў вайне ў якасці медсястры, была ўзнагароджана за абарону Масквы. Адметна, як адзначыла А. Данільчык, што вершы на ваенную тэматыку З. Бандарынай упершыню былі надрукаваны толькі... 2020 г. у часопісе «Маладосць».

Як захоўваецца і актуалізуецца спадчына Петруся Броўкі, расказала навуковы супрацоўнік музея пісьменніка Карына Бадылевіч. У яго гонар штогод рыхтуюцца акцыі сучаснага фармату, скіраваныя на тое, каб заахваціць вучняў рознага ўзросту да вывучэння айчынай літаратуры.

Пра Уладзіміра Дубоўку, ураджэнца Пастаўшчыны, распавядала Людміла Смянас, супрацоўніца Пастаўскай дзіцячай бібліятэкі, якая носіць імя пісьменніка. Веллапрабегі, квэсты, літаратурна-музычныя спектаклі, інтэрактыўныя гульні-акцыі для падлеткаў сумяшчаюць фізічную і пазнавальную актыўнасць, таму да іх зазвычай далучаецца шырокае кола школьнікаў. Дзеці актыўна ўдзельнічаюць у літаратурных конкурсах, пад кіраўніцтвам настаўнікаў збіраюць і вывучаюць спадчыну знакамітага паэта.

Не толькі на малой радзіме кожнага з выбітных пісьменнікаў-маладнякоўцаў збіраецца, вывучаецца і даследуецца іх творчая спадчына, звесткі пра жыццё і ўшанаванне памяці. На працягу многіх гадоў у зале беларускай літаратуры Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі да юбілеяў маладнякоўцаў ладзяцца кніжныя выстаўкі. Якія матэрыялы і адкуль вышукваюць для якаскавага прадстаўлення пісьменнікаў, расказаў вядучы бібліятэкар Дзмітрый Давідоўскі.

Радзівон Колас, культуролог аддзела маркетынговых камунікацый Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Я. Коласа НАН Беларусі, прэзентаваў сайт мемарыяльнага кабінета Яўра Лябкі, дзе захоўваюцца аўтарскія рукапісы, успаміны пра пісьменніка яго дачкі і відэаэкскурсіі.

Былі прадстаўлены ў семінары і віртуальныя даклады. Аб ініцыятывах па ўшанаванні памяці Міхася Зарэцкага, ураджэнца Шклоўшчыны, распавядала супрацоўніца Шклоўскай раённай бібліятэкі Таццяна Рэнтковіч. Пра ўнёсак зямлякоў і калег у справу ўшанавання спадчыны Паўлюка Труса расказала дырэктар Уздзенскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя паэта. Было змястоўным і эмацыянальным і павадмленне Яўгеніі Дзяржак, унучатай пляменніцы пісьменніка Міколы Нікановіча, ураджэнца Смялявіччыны. Яна падзялілася ўспамінамі і здымкамі, у тым ліку фота з месца пахавання бацькоў пісьменніка, і агучыла ініцыятыву па зборы сродкаў на ўсталяванне на гэтым месцы помніка.

Арганізатары праекта «На хвалі часу, у плыні жыцця» ўзнагародзілі ганаровымі граматамі за актыўны ўдзел у рэалізацыі творчай задумы даследчыка Віктара Жыбуля, навуковага супрацоўніка Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, і літаратуразнаўцу Ігара Шаладонава, прадстаўніка Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, — за актыўны ўдзел у рабоце журы літаратурнага конкурсу «Беларускі салавей», што нядаўна праводзіўся ў межах праекта.

Арганізатарамі мерапрыемства выступілі Нацыянальная бібліятэка Беларусі, Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры і Выдавецкі дом «Звязда».

Марыя ЯРАШЭВІЧ
Фота НББ

Простыя рэчы

Разглядаць з'яву з розных бакоў

Аксана Данільчык.

Удзел у выстаўцы ці публікацыя ў іміджавым часопісе для многіх аматараў той ці іншай справы выглядае як прафесійнае прызнанне майстэрства, узнагарода за доўгія гады працы на самаўдасканаленні. А для паэтэсы і даследчыцы Аксаны Данільчык гэты пункт стаў адпраўным у захапленні фотамастацтвам. Да ўвагі чытача — гутарка з ёю пра хобі, што так неспадзявана пачалося.

— Аксана, з чым звязана тваё захапленне?

— З семінарам паэтаў, перакладчыкаў і фатографуў 2008 годзе ў Друскеніках, у якім удзельнічалі прадстаўнікі Беларусі, Украіны, Польшчы і, зразумела, Літвы. Па выніках семінара планавалася публікацыя альманаха «У каралеўскіх далонях», а паколькі з беларускага боку фатографуў нежак аказалася, то я нязмушана прапанавала свае здымкі, і ў выніку яны трапілі ў альманах і на выстаўку, што прайшла ў Вільнюсе. З дзяцінства я выражала з часопісаў фотаздымкі, якія мне падабаліся, часцей за ўсё — прыроды. Вялікае

пайсці на курсы, прычым афлайн, але пакуль сітуацыя з каранавірусам не вельмі спрыяльная, таму спрабую ўдасканальвацца самастойна: слухаю вебінары, чытаю кнігі пра фотамастакоў і фотамайстэрства, сачу за развіццём беларускай фатаграфіі.

— Што найбольш любіш фатаграфавць?

— Люблю фатаграфавць розныя рэчы, але часцей атрымліваецца прыроду. Аднак падабаецца здымаць і гарады, і людзей, хоць зараз незнаёмых не надта пафатаграфуеш. Калі гаворка ідзе аб прыродзе ці аб гарадской фатаграфіі — то мае значэнне атмосфера або нейкая дэталі, якая не кідаецца ў вочы, калі аб партрэтным фота — то характар чалавека, яго душа. Веданне пэўных тэхнічных прыёмаў дапамагае гэта выявіць найлепшым чынам.

— Часта захапленне фатаграфаваннем ідзе побач з малюваннем. Мо ты яшчэ і малюеш?

— Так, я люблю малюваць акварэлю, але раблю гэта перыядычна. Маё фатаграфаванне ідзе, хутчэй, побач з паэзіяй. Часта здаецца, што раблю фотаздымкі і адначасова нараджаецца, скажам так, ідэя верша, ну або

нейкі ярскі вобраз, да якога потым вяртаюся. Бо калі беру камеру з мэтай прывясціць пэўны час фатаграфаванню, нараджаецца і пэўная засяроджанасць на навакольным і ўнутраным свеце.

Іншым разам камера дазваляе заўважыць тое, што звычайным вокам не відаць, як у фільме Мікеланджэла Антаніні «Blow-up». Са мной адбыўся падобны выпадак, праўда, не крымінальнага характару: фатаграфавала лэбазавод на вуліцы Ракаўскай, а потым на здымку заўважыла на заводскім коміне флюгер і, калі павялічыла, убачыла, што там лічба: 1927. Ну і напісала верш пра гэта.

— Як-небудзь апрацоўваеш здымкі?

— Некаторыя настолькі самадастатковыя, што не паграбуюць ніякай карэкціроўкі. У іншых хочацца штосьці ўзмацніць або дадаць, часцей кантрастнасць, можа, нават проста пазабавіліцца з адпаведнымі камп'ютарнымі праграмамі. Гэта таксама прыёмна.

— У адных, колькі ні стараюцца, не атрымліваюцца цікавыя, змястоўныя здымкі. Іншыя выхопліваюць сярод самага простага і звыклага штосьці

незвычайнае і нечаканае. Што галоўнае ў гэтым мастацтве, на тваю думку?

— Галоўнае — магчымасць убачыць аб'ект ці з'яву з розных бакоў і нечаканых ракурсаў. Напэўна, гэта датычыцца любога мастацтва. Важна таксама прысвячаць гэтаму занятку пэўны час, трэніраваць вока. Развівацца, адным словам.

— Як захоўваеш свае фота і ці часта пераглядаеш? Што адчуваеш пры гэтым?

— Некаторыя здымкі раздрукоўваю, і яны аздабляюць маё жытло, бывае, раблю адпаведныя тэматычныя альбомы. Штосьці публікавала ў ЖЖ, штосьці працягваю змяшчаць у «Фэйсбуку», звычайна гэта здымкі, зробленыя на тэлефон. Здаецца, аздабляю ўласнымі фотаздымкамі паэтычныя публікацыі: свае ці чужыя.

Лічбавыя фотаздымкі захоўваю на камп'ютары, час ад часу нешта выдаю. Праглядаю перыядычна, у залежнасці ад настрою. Пацучці залежаць ад здымка, але найчасцей — радасць ад прыгажосці навакольнага свету і сум ад хуткаплынскасці часу...

Гутарыла
Таша ШПАКАЎСКАЯ

зваротная сувязь

...І класікаў прачулыя радкі

Ундзелью і чацвер увазе слухачоў канала «Культура» Беларускага радыё — праект пісьменніка Навума Гальперовіча «Развагі пра літаратуру». У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» выходзяць праекты «Адным штырком» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» са старонкамі твора Маргарыты Прохар «Сіняя птушка, альбо Спроба несур'езнага дэтэктыва».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе працяг рамана Фёдора Дастаеўскага «Злачынства і пакаранне». У «Радыебібліятэцы» гукаць заключныя старонкі твора Фрэнсіса Скота Фіцджэральда «Вялікі Гэтсбі». З 3 сакавіка пачнецца чытанне эпічнай працы Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш». У праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вачэрнім эфіры выхадных слухачоў чакаюць апавадванні. Для аматараў паэзіі — праграма «Прачулым радком».

У суботу прагучыць чарговы выпуск сумеснага з Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы праекта «Слухаем класіка» да 140-годдзя з дня нараджэння песняра.

У нядзелю — вершы яшчэ аднаго юбіляра года, народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. Змест перадачы «Радыеацэнт плюс» у суботу і нядзелю складуць дзве часткі радыёверсіі спектакля антрапозы рэжысёра Мадэста Абрамава «Іаць вечароў» ваводле аднайменнай п'есы Аляксандра Валодзіна.

Юным прыхільнікам мастацкага вяртання канал «Культура» прапануе ў суботу і нядзелю «Дзіцячы радыётэатр» з камедыйнай казкай Віталія Вольскага «Несцерка». Чытанні з працягам твора Наталлі Бучынскай «Незабыўныя сустрэчы з авечкай Адэлай» ладзіцца па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». «Вячэрняя казка» для маленькіх — штовечар у 21.00.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурным падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду на «Культуры» ў радыёверсіі тэлеперадачы Навума Гальперовіча «Суразмоўцы» — гутарка з навуковым супрацоўнікам Інстытута літаратуразнаўства НАН Беларусі Наталіяй Бахановіч.

26 лютага — 90 гадоў таму (1932) пачала выходзіць штотыднёвая беларуская грамадска-палітычная і літаратурна-мастацкая газета «Літаратура і мастацтва».

28 лютага — 220 гадоў з дня нараджэння Фёдора Шымкевіча (1802—1843), беларускага, украінскага і расійскага мовазнаўца, педагога.

28 лютага — 120 гадоў з дня нараджэння Паўла Гаўрыленкі (1902—1961), жывапісца, графіка.

28 лютага — 120 гадоў з дня нараджэння Сымона Куціцкага (1902—1940), крытыка, літаратуразнаўца.

29 лютага — 150 гадоў з дня нараджэння Вітольда Балыніцкага-Бірулі (1872—1957), беларускага і расійскага жывапісца-пейзажыста, народнага мастака БССР, народнага мастака РСФСР.

1 сакавіка — 120 гадоў з дня нараджэння Ядвігі Раздзялюўскай (1902—1992), жывапісца, педагога.

1 сакавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Фёдора Шмакава (1917—2009), акцёра, рэжысёра, народнага артыста БССР, народнага артыста СССР.

1 сакавіка 80-годдзе святкуе Уладзімір Перлін, вялянцэліст, педагог, дырыжор, заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь.

1 сакавіка 75 гадоў спаўняецца Алясе Камароўскаму, паэту, празаіку.

1 сакавіка 75-годдзе адзначае Станіслаў Наско, кампазітар.

1 сакавіка — 75 гадоў з дня нараджэння Міхаса Кацюшэнікі (Міхаіла Пятровіча; 1947—2016), празаіка, журналіста.

1 сакавіка 70-гадовы юбілей святкуе Юрый Гудзіноўіч, майстар дэкаратывуна-прыкладнага мастацтва.

1 сакавіка 65 гадоў спаўняецца Уладзіміру Васіленку, члену Саюза пісьменнікаў Беларусі.

2 сакавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Арыяны Лядынай (1927—2021), вучонага-эстэтыка, музычнага крытыка, педагога.

2 сакавіка 85 гадоў спаўняецца Алене Лукашэвіч, майстру народнага мастацкага гактава.

2 сакавіка 80-гадовы юбілей адзначае Віктар Лужкоўскі, паэт.

2 сакавіка 75-годдзе святкуе Барыс Крывялёвіч, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

3 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Франца Валадзько (1922—2007), мастацтвазнаўца, мастацкага крытыка, педагога.

3 сакавіка 75-годдзе адзначае Валеры Грышановіч, паэт, публіцыст.

3 сакавіка 75 гадоў спаўняецца Міхаілу Ржэвуцкаму, мастаку дэкаратывуна-прыкладнага мастацтва.

4 сакавіка — 240 гадоў з дня нараджэння Казіміра Ельскага (1782—1867), скульптара.

4 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Юрыя Тура (1937—2003), тэатральнага мастака, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

4 сакавіка 70 гадоў спаўняецца Уладзіміру Ракіцкаму, рэстаўратару.

4 сакавіка 60-гадовы юбілей адзначае Алена Яснова, майстар дэкаратывуна-прыкладнага мастацтва.

Календар падрыхтаваны БДАМЛМ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Гомельскае абласное аддзяленне СПБ смуткоўцы у сувязі са смерцю празаіка Івана Лукіча ЛОСІКАВА і выказваюць шчырыя спачуванні яго родным і блізкім.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

25 лютага — у публічную бібліятэку № 22 (вул. Я. Чачота, 23) на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым, прысвечаную Дню роднай мовы (11.00).

25 лютага — у публічную бібліятэку № 21 (вул. Слабадская, 63) на творчую сустрэчу з Тамарай Бунтай (14.00).

27 лютага — на пасяджэнне студыі юных літаратараў «Малінаўскія галасы» ў дзіцячую бібліятэку № 15 (вул. Слабадская, 27) (13.00).

28 лютага — на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым у публічную бібліятэку № 14 (вул. Прытыцкага, 42) (9.00).

28 лютага — на ўрачыстае падвядзенне вынікаў літаратурнага конкурсу «Найлепшае МакЭс». Рэстаран «МакДональдс» (вул. Прытыцкага, 28) (11.00).

1 сакавіка — у бібліятэку № 7 (вул. Пляханова, 97/4) на літаратурна-музычную імпрэзу «У першы дзень вясны» (17.00).

3 сакавіка — у дзіцячую бібліятэку № 15 (вул. Слабадская, 27) на прэзентацыю кнігі Міхаса Пазнякова «Канцэрт» (12.00)

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная камісія:
Таша Аролова
Алесь Бадак
Дзмітр Барскоў
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гіналімедаў
Вольга Ладзімева
Жана Заратыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Віцаслаў Нікіфары
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмельніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індекс:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасныя льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк 24.02.2022 у 11.00
Ум. друк. арж. 3,72
Наклад — 679

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 339
D 123456789101112
M 123456789101112

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэагуюць.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 2008